

HUOLI PUHEEKSI HYVINKÄÄLLÄ

- Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus
Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön
työtapoihin

• •

Siivonen, Nina

Vuorinen, Ulla

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

HUOLI PUHEEKSI HYVINKÄÄLLÄ

- Huolen puheeksiotto -koulutusten vaikutus Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin

Nina Siivonen
Ulla Vuorinen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2009

SISÄLLYS

1 Johdanto	6
2 Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa.....	8
2.1 Huolen herääminen	11
2.2 Huolen puheeksiotto.....	13
2.3 Varhainen tuki	16
2.3.1 Lapsen etu.....	17
2.3.2 Aikaisemmat tutkimukset.....	19
2.4 Kasvatuskumppanuus	21
2.5 Verkostoyhteistyö	22
3 Tutkimuksen tehtävä ja menetelmät	24
3.1 Kvantitatiivinen tutkimus	26
3.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	27
3.2.1 Teemahaastattelu.....	29
3.2.2 Sisällönanalyysi	30
4 Tutkimuksen kulku	30
4.1 Tutkimuksen luotettavuus	33
4.2 Tutkimuksen eettisyys.....	35
5 Tutkimuksen tulokset	36
5.1 Herkkyys havaita lapsen tuen tarvetta	37
5.2 Huolen puheeksioton kynnyksen madaltuminen	39
5.3 Huolen puheeksioton työvälineet.....	41
5.4 Hupu-koulutuksen vaikutus kasvattajan taitoon ottaa huolta puheeksi	43
5.5 Lisäkoulutustarve liittyen huolen puheeksiottoon.....	45
5.6 Hupu-koulutuksen vaikutus kasvattajan työtapoihin huolen puheeksioton osalta	46
6 Kehittämissuhteet.....	49
7 Pohdinta.....	51
Lähteet	55
Liitteet	60

1 Johdanto

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten Huolen puheeksiotto -koulutus (Hupu) on vaikuttanut Hyvinkään päiväkotien kasvatushenkilöstön työtapoihin huolen puheeksioton osalta. Hupu-koulutukset aloitettiin Hyvinkäällä syksyllä 2007, eikä niiden vaikutuksia ole aikaisemmin tutkittu. Pyrimme laadullisen ja määrällisen tutkimuksen avulla selvittämään koulutuksen vaikutusta kasvattajien työtapoihin, kuten herkkyyteen havaita lapsen tuen tarvetta ja taitoon ottaa huolta puheeksi. Kartoitamme myös huolen puheeksiottoon kehitettyjen työvälineiden (Huolen vyöhykkeistö ja ennakointilomake) käyttöä varhaiskasvatuksessa ja koulutuksen vaikutusta kynnykseen ottaa huolta puheeksi. Lisäksi tarkastelemme varhaiskasvatushenkilöstön mahdollista lisäkoulutuksen tarvetta huolen puheeksiottoon.

Kiinnostuimme huolen puheeksiotto -teemasta oman työmme kautta. Työskentelemme molemmat Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluyksiköissä, toinen lastenhoitajana ja toinen unikuohjaajana. Molemmilla on takana vuosien kokemus kasvatustyöstä ja yhteistyöstä perheiden kanssa. Työssä kohtaamme usein tilanteita, jolloin nousee huoli lapsen kasvusta, kehityksestä tai hyvinvoinnista. Lapsi saattaa myös oireilla, mikäli kotona on tapahtunut muutoksia tai perhetilanne on vaikea. Kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa lapsen piiloviestit ja kuulla asioita, joita lapsi ei kerro. Varhaiskasvatuksessa on perinteisesti keskitytty lapseen, eikä perheen sisäisiin asioihin ole puututtu. Tänä päivänä on oivallettu, ettei lasta voi hoitaa irrallisena osana perhettä.

Huolen herätessä sen puheeksiottaminen ei aina ole helppoa. Henkilöstö saattaa kokea voimattomuutta tai kyvyttömyyttä kohdata lasten ja perheen vaikeuksia. Osallistuimme Hyvinkäällä järjestettyyn Huolen puheeksiotto -koulutukseen saadaksemme lisää rohkeutta ja taitoa vaikeiden asioiden käsittelyyn yhdessä vanhempien kanssa. Koimme itse saaneemme hyötyä tästä koulutuksesta, joten tästä virisi ajatus lähteä laajemmin tutkimaan koulutuksen vaikutuksia. Toivomme opinnäytetyöstämme olevan hyötyä Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluille suunniteltaessa tulevia Hupu-koulutuksia sekä kehitettäessä varhaisen puuttumisen ja varhaisen tuen toimintamalleja.

Opinnäytetyömme keskeinen käsite on varhainen puuttuminen. Varhaisen puuttumisen työtapo ohjaa ammattilaisia toimimaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun työntekijälle nousee huoli lapsesta tai perheestä. Valtaosa lapsiperheistä on varhaiskasvatuksen piirissä, joten huolen puheeksiotto ja tuen tarjoaminen varhaisessa vaiheessa voi ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä. Käsittelemme työssämme varhaisen puuttumisen menetelmiä, joita ovat huolen puheeksiotto, varhainen tukeminen, verkostoyhteistyö ja kasvatuskumppanuus. Myös lapsen edun turvaamisen näkökulma nousee vahvasti esiin työssämme. Halusimme korostaa

varhaiskasvatuksen ja päivähoidon merkitystä varhaisessa puuttumisessa sekä ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä.

Huoli puheeksi -teemasta on tarjolla melko rajoitetusti kirjallisuutta. Tosin Stakes (1.1.2009 alkaen Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos) on julkaissut runsaasti aiheeseen liittyvää materiaalia. Stakesin tutkijat Esa Eriksson ja Tom Arnkil ovat kehittäneet Huolen puheeksiotto -menetelmän, jonka työvälineitä ovat Huolen vyöhykkeistö ja ennakointilomake. Nämä työvälineet on tarkoitettu työntekijöiden avuksi helpottamaan huolen havaitsemista ja sen puheeksiottamista. Teema on hyvin ajankohtainen ja siitä käydään vilkasta keskustelua tiedotusvälineissä sekä mm. Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Varhaisesta puuttumisesta ja huolen puheeksiotosta on ollut paljon artikkeleita myös ammattilehdissä kuten, Tesso ent. Dialogi, Opettajalehti, Lastentarha ja SLAL. Tässä työssämme hyödynnämme julkisuudessa käytävää ajankohtaista keskustelua ja aiheesta aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia.

2 Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyömme teoriapohja rakentuu varhaisen puuttumisen käsitteen ympärille. Näkemysmme mukaan varhaisen puuttumisen työtapo luo parhaat edellytykset lasten tasapainoisen kehittymisen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseen. Varhaiseen puuttumiseen liittyvät olennaisesti huolen havaitseminen ja puheeksiottaminen. Nämä vaativat henkilöstöltä hyvää ammattitaitoa, havainnointikykyä, työhön sitoutumista ja rohkeutta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutuminen edellyttää ammattitaitoisen henkilöstön ja vanhempien välistä kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta. Yhteistyö perheen kanssa on noussut entistä tärkeämmäksi kasvatuskumppanuusajattelun myötä. Hyvässä asiakassuhteessa myös vaikeiden asioiden puheeksiottaminen on helpompaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2004, 29 - 30) mukaan henkilökunnalla on pääasiallinen vastuu kasvatuskumppanuuden käynnistymisestä perhekohtaisesti, luontevana osana lapsen varhaiskasvatusta. Vanhempien kanssa keskustellessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota lapsen kehitystä tukeviin, myönteisiin seikkoihin. Yhtä tärkeitä on tuoda esille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lapsen kasvuun, kehitykseen tai hyvinvointiin liittyvät huolenaiheet. Tarpeen vaatiessa voidaan, yhdessä vanhempien kanssa sopien, konsultoida varhaiskasvatuksen omia tai muiden tahojen asiantuntijoita. Tavoitteena on ennaltaehkäistä tuen tarpeen pitkittyminen tai kasautuminen.

Kasvatuskumppanuuden ohella linkitämme verkostoyhteistyön varhaisen puuttumisen menetelmäksi. Toimivalla verkostoyhteistyöllä voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä sekä tarjota lapselle ja perheelle tarkoituksenmukaista tukea riittävän varhain. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2004, 37) mukaan verkostoyhteistyön ensisijaisena tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen huolen herätessä. Sovitut ja toimivat yhteistyökäytännöt varhaiskasvatuksen, neuvolan, kotipalvelun, lastensuojelun sekä muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa turvaavat lapsen edun toteutumista ja tarvittavien tukipalvelujen järjestämistä lapselle ja perheelle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Käsittelemme lapsen edun näkökulmaa perusteellisesti, koska sen tulisi ohjata kaikkia lasta koskevia toimia. Varhainen puuttuminen on turhaa, ellei työntekijällä ole kykyä tukea lasta ja perhettä sekä ohjata tarvittavien tukipalvelujen piiriin. Varhaisen puuttumisen luonnollinen seuraus tulisi olla varhainen tuki.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Stakesin laatimat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2004, 5 - 7) ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä ja edistävät sen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Valtakunnallisen linjauksen lisäksi kunnat ohjaavat varhaiskasvatuksen toteutumista omilla strategioillaan ja linjauksillaan. Jokainen varhaiskasvatusyksikkö laatii oman suunnitelmansa, jossa näkyvät kunkin yksikön painotukset sekä erityispiirteet. Lapsen henkilökohtainen varhaiskas-

vatussuunnitelma laaditaan yksiköissä yhteistyössä vanhempien kanssa. Lähtökohtana on, että lasten yksilöllinen kasvu, kehitys ja erityispiirteet tulevat mahdollisimman hyvin huomioiduksi.

Lastensuojelulaki (417/2007) 8 § määrittelee lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä:

”Kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäessään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.” (Räty 2007, 34 - 35.)

Räty (2007, 35) korostaa säännöksillä tarkoitettavan erityisesti neuvoloiden, päivähoidon ja koulun vastuuta ohjata perheitä riittävän varhain käyttämään lainsäädännön tarkoittamia erityispalveluja. Heidi Raunio (2008) on tehnyt opinnäytetyön aiheesta ”Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä lastensuojelu päivähoitossa”. Kyseisessä työssä korostettiin varhaista puuttumista, sen työmenetelmiä ja kehittämistarpeita päivähoitossa. Työssä pyrittiin myöskin selvittämään päivähoiton työntekijöiden kokemuksia uuden lastensuojelulain mukanaan tuomista haasteista ja mahdollisuuksista päivähoitotyölle. Raunio työstä ilmeni, että varhainen puuttuminen koetaan päivähoitossa osaksi arjen työtä, sen sijaan ehkäisevän lastensuojelun käsite koettiin vieraana. Tutkimuksesta nousi esille lisäkoulutuksen tarve liittyen varhaiseen puuttumiseen ja uudistettuun lastensuojelulakiin.

Stakesin ja Lastensuojelun keskusliiton Varhainen puuttuminen eli Varpu-hankkeen (2001 - 2004) tavoitteena oli kehittää huolen tunnistamisen ja puheeksiottamisen menetelmiä sekä työkäytäntöjä. Varhaisen puuttumisen työtapo ohjaa ammattilaisia toimimaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun työntekijällä nousee huoli lapsesta tai perheestä. Tällöin tuen tarjoaminen ja ratkaisujen löytäminen on helpompaa. Näin onnistutaan myös paremmin ehkäisemään ongelmien kasaantumista tai kärjistymistä. Olennaista on toimia silloin, kun mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. (Heinämäki 2005, 14.)

Varhaisen puuttumisen voima on sen soveltamisen monimuotoisuudessa, sillä se ei ole yksittäinen menetelmä (Harrikari 2006, 20). Huolta aiheuttaviin asioihin tulee puuttua nopeasti ja tuntuvasti kaikkialla, missä kohdataan lapsia ja nuoria. Harrikari (2008, 258 - 259) listaa huolta aiheuttavia arjen asioita, kuten lasten liikalihavuus, hukassa olevan vanhemmuus, kielenkäyttö ja käytöstavat. Pesosen (2006, 87) mukaan lapsen ja perheen ongelmat havaitaan

useimmiten jo päivähoidossa, mutta perheiden saama tuki ei ole aina riittävää. Tämä on omiaan lisäämään perheiden eriarvoisuutta. Myös Huhtanen (2004b, 189) muistuttaa, että tutkimuksissa on voitu osoittaa varhaisen intervention merkitys. Kouluikässä aloitetut tukitoimet eivät ole lapselle ja perheelle yhtä tuloksellisia kuin varhaislapsuudessa aloitettu preventio eli ennaltaehkäisevän tuen tarjoaminen.

Varhaiseen puuttumiseen voidaan löytää ainakin kolme näkökulmaa, joita ovat inhimillinen, taloudellinen ja oikeudellinen. Kun huoliin puututaan välittömästi, turvataan lapsen kasvu, kehitys sekä hyvä hoiva ja huolenpito. (Pyhäjoki, 2005.) Ongelmilla on taipumus suurentua pitkittyessään, jolloin niiden ratkaiseminen voi myös muodostua ylivoimaiseksi. Riittävän ajoissa tehdyn intervention positiiviset vaikutukset ulottuvat koko perheen elämään ja hyvinvointiin. Hurtigin (2003, 69) mukaan auttamisen tiedetään olevan paljon vaikeampaa ongelmien pitkittyessä ja pahentuessa. Ajoituksen merkitys perustuu tietoon, jonka mukaan lapsen kehitys voi vaarantua kuormittavissa olosuhteissa. Käytännössä avun saaminen ei läheskään aina käynnisty varhaisen puuttumisen mallin mukaan. Pyhäjoki (2005) muistuttaa, että taloudellisesti ajatellen ennaltaehkäisevä työ on pitkällä tähtäimellä yhteiskunnalle huomattavasti halvempaa kuin korjaava työ. Todellisuudessa monissa kunnissa toimitaan päinvastoin ja resursseja siirretään jatkuvasti pois ennaltaehkäisevästä työstä.

Terminä varhainen puuttuminen kuulostaa negatiiviselta, vaikka sen ensisijaisena tarkoituksena on lapsen edun turvaaminen ja oikea-aikaisen tuen tarjoaminen perheelle. Kaikki eivät miellä, että varhaisella puuttumisella tarkoitetaan työntekijän ripeää toimintaa huolen herätessä. Tarkoituksena ei ole puuttua kielteisellä tavalla perheen sisäisiin asioihin tarjoten ylhäältäpäin tulevia ammattilaisen ohjeita vaan auttaa perhettä tunnistamaan omat voimavaransa ja löytää keinoja selvittää pulmallisesta tilanteesta. Pirjo-Leena Koivunen (2009, 161) ehdottaa kirjassaan "Hyvä päivähoito" varhaisen puuttumisen termin sijaan varhainen vaikuttaminen. Hänen mielestään se kuvaisi käsitteenä paremmin alkavaa prosessia, kasvattajien ja vanhempien yhteistyötä yhdessä sopien.

Käytännössä tilanteita saatetaan seurata pitkäänkin, jolloin lapsen ja perheen mahdollisesti tarvitsema tuki viivästyy. Henkilöstöllä ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa perheiden ohjauksesta tarvittavien tukipalveluiden piiriin, vaikka rohkeus huolen puheeksiottoon onkin lisääntynyt. Erityisen tuen saantia viivyttää tukipalveluiden ruuhkautuminen, joka saattaa myös nostaa kynnystä ohjata asiakkaita näiden palveluiden piiriin. On hyvä pohtia, mikä on riittävän varhain puuttumista. Asiaan on vaikea löytää selkeää määritelmää, sillä jokainen tapaus on erilainen. Tilanteen arviointiin vaikuttaa oleellisesti kasvattajan oma ammatti-identiteetti sekä työ- ja elämäkokemuksen kautta hankittu tietotaito.

2.1 Huolen herääminen

Huoli lapsesta tai perheestä herää työntekijän omista havainnoista, joita hän tekee lapsen käytöksestä tai perheen tilanteesta. Tekemiään havaintoja hän peilaa aikaisempiin kokemuksiinsa ja käytössään oleviin tietoihin ja taitoihin. Työntekijöillä on käytössään paljon ns. hiljaista tietoa, jota karttuu koulutuksen sekä työ- ja elämäkokemuksen kautta. Työntekijälle muodostuu tilanteesta intuitiivinen kuva, jonka avulla hän tekee havaintoja ja etsii niille merkityksiä. (Eriksson & Arnkil 2005, 21.) Huolen herääminen edellyttää jonkinlaista signaalia, joka liittyy usein lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai olemukseen. Tämä viesti voi kertoa myös lapsen lähipiirissä tapahtuneista muutoksista tai kriisistä. Varhaiskasvatuksessa huolen herääminen ei kohdistu ainoastaan lapsilähtöisiin ongelmiin, vaan koskee usein koko perhettä. Vaarana on, että työntekijän voimat vähenevät huolen kasvaessa. Huolen vyöhykkeistö on apuväline, jonka avulla työntekijä voi arvioida tilannetta ja mahdollisia jatkotoimia. (Huhtanen 2004, 46 - 47.)

Huolen vyöhykkeistö on kehitetty Stakesin Palmuke-projektissa, joka oli osa laajaa ja monivuotista sosiaali- ja terveydenhallinnon palvelurakenteen uudistamista. Projekti toteutettiin yhteistyössä Hämeenlinnan ja Raision kaupunkien kanssa. Palmuke-projektin tavoitteena oli kehittää voimavarakeskeisiä menetelmiä, verkostosuuntautunutta työtettä ja ylisektorisia palvelurakenteita. Projektissa pyrittiin edistämään asiakastyön laatua kehittämällä metodeja, jotka edistävät kunnioittavaa vuoropuhelua sekä asiakkaan voimavaroja tukevia työkäytäntöjä. (Arnkil, Eriksson & Arnkil 2002, 32 - 33.)

Tässä työssämme esittelemme alkuperäisen Huolen vyöhykkeistön (sivu 11), jossa on seitsemän saraketta. Kyseistä vyöhykkeistöä on käytetty Hyvinkäällä järjestetyissä Hupu-koulutuksissa. Ensimmäinen sarake kuvaa huoletonta tilannetta. Seuraavassa kahdessa sarakeessa ollaan pienen huolen alueella, jolloin työntekijällä on vielä luottamus omiin kykyihinsä ottaa huoli puheeksi ja tarjota tukea lapselle ja perheelle. Huolen harmaalla alueella liikuttaessa huoli on käynyt toistuvasti työntekijän mielessä. Tällöin huoli on tuntuva ja lisääntyy kaiken aikaa. Työntekijä kokee omat keinonsa riittämättömiksi ja tarvitsee lisävoimavaroja. Suuren huolen alueella liikuttaessa ongelmia ei voida enää ratkaista ainoastaan päivähoiton piirissä. Tällöin huolenaiheet liittyvät usein lastensuojelullisiin kysymyksiin, jolloin tarvitaan viranomaisten välistä yhteistyötä sekä perheeseen tehtävää interventiota. (Eriksson & Arnkil 2005, 25 - 26.) Henkilökuntaa koskee Lastensuojelulain (§ 25) velvoittama ilmoitusvelvollisuus, mikäli on syytä epäillä lapsen olevan vaarassa ja hänen tilanteensa edellyttävän lastensuojelutarpeen selvittämistä (Räty 2007, 143 - 144).

Syksyllä 2009 THL:n Internet-sivuilla julkaistiin versio, jossa Huolen vyöhykkeistö on jaettu neljään osaan (THL 2009). Tässä versiossa huolen harmaa vyöhyke on korvattu käsitteellä ”tuntuva huoli”. Tämä pelkistetty versio saattaa olla selkeämpi käyttäjä, mutta oman käsityksemme mukaan neljän sarakkeen versiossa vyöhykkeiden väliset rajat ovat liian jyrkät. Alkuperäinen vyöhykkeistö antaa työntekijälle enemmän väljyyttä ja ohjeistusta tilanteen arviointiin.

Työntekijän / aikuisen kokeman, lasta / nuorta koskevan huolen vyöhykkeistö

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

* Kontrollilla tarkoitetaan tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa esim. päihteiden käyttöä

(Stakes)

Tom Arnkil (2009, 31) nosti esille Tesso-lehden artikkelissa ”Hyvää tarkoittaen, mutta loppuun asti pohtimatta” Huhtasen kirjan ”Kun huoli herää”. Kirjassa Stakesin kehittämä Huolen vyöhykkeistö on esitelty luvussa ”Harmaan alueen oppilaat”. Arnkil muistuttaa, että kyseistä vyöhykkeistöä ei ole kehitetty leimaamaan oppilaita/lapsia. Se on tarkoitettu työntekijän tai opettajan työvälineeksi tunnistamaan ja määrittelemään oma huolen asteensa. Arnkil toteaa artikkelissaan, ettei ole ”harmaan alueen oppilaita”, vaan opettajia, jotka saattavat ko-

kea olevansa "harmaalla vyöhykkeellä". Lasten kategorisointi on vahingollista, koska leimat tarttuvat ja saattavat olla pysyviä.

Tom Arnkil ja Esa Eriksson (2008, 20 - 21) ovat jo aikaisemmin esittäneet vakavan vetoomuksen Dialogi-lehdessä "Älkää leimatko lapsia huolten vyöhykkeistöllä!" Artikkelin mukaan heille on kantautunut viestejä, että joissakin kunnissa jopa ohjeistetaan lasten luokitteluun vyöhykkeistön avulla. Vyöhykkeistön väärinkäytöllä syntyy laittomia, tietosuojaa rikkovia rekistereitä. Lasten luokittelu ja rekisteröinti vaarantaa koko toiminnan perustan sekä vanhempien ja lasten luottamuksen. Oikein käytettynä vyöhykkeistö antaa mahdollisuudet hyvien käytäntöjen kehittelyyn sekä pohdintaan ja kokemusten vaihtamiseen käytännöistä, jotka huojentavat pieniä tai suurempia huolia.

Hyvinkää-salissa 9.9.2009 luennoineen Marjatta Kallialan mukaan työntekijän herkkyys eli sensitiivisyys on yksi tärkeimmistä tekijöistä mietittäessä lapsen ja aikuisen kohtaamista päiväkodissa. Päiväkodin työntekijän tulee kuunnella, havainnoida ja olla herkkä lapsen tunteille, teoille ja aikomuksille. Kallialan luento perustui hänen kirjaansa "Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?" Kalliala on kirjassaan tarkastellut päiväkotiryhmien kasvattajien sensitiivisyyden, aktiivisuuden ja stimuloimisen vaikutuksia lasten ja aikuisten kohtaamiseen. (Kalliala 2009.) Sensitiivinen kasvattaja on herkkä aistimaan muiden tunnetiloja, mutta saattaa myös tulkita toisten sanat ja tunteet turhan empaattisesti. Varhaiskasvatuksessa sensitiivinen työntekijä on herkkä havainnoimaan ympäristöään, mikä edesauttaa myös huolen heittämistä.

2.2 Huolen puheeksiotto

Huolen konkretisointi, esimerkiksi Huolen vyöhykkeistön avulla, auttaa työntekijää selkiyttämään huolenaiheita ja pohtimaan mahdollisia tukikeinoja. Huoli on työntekijän subjektiivinen näkemys, joka syntyy työskentelytilanteessa. Lähtökohtana ovat jokaisen työntekijän omat havainnot. Työntekijän huoli on sidoksissa siihen, millaisiksi työntekijä kokee omat auttamismahdollisuutensa. Huolta ei siis kannata ottaa puheeksi, mikäli kokee avuttomuutta ja voimattomuutta tilanteessa. Vaikeinta on toimia niin, että huoli vähenee ja suhde perheeseen säilyy. (Eriksson & Arnkil 2005, 20 - 23.)

Huolen kasvaessa työntekijälle tulee usein halu yrittää hallita asiakkaan toimintaa ja ajatuksia. Asiakkaan voimavaroja lisää usein jo pelkkä kuulluksi tuleminen. Kokemus hyvästä kuuluksi tulemisesta lisää niitä moninkertaisesti. Arnkilin mukaan asiakastapaaminen on onnistu-

nut, mikäli asiakas tai perhe lähtee palaverista toiveikkaampana ja useampia ratkaisuja mielessään kuin mitä heillä oli tullessaan. (Eriksson & Arnkil 2005, 39.) Avoimuuden merkitystä asiakastyössä korostavat myös Seikkula ja Arnkil (2009, 5 - 6). Heidän kolmitahoisen vetoumuksensa mukaan asioista ei tule puhua asianomaisten selän takana, ongelmia listaten tai läheisverkostoa unohtaen.

Keskusteluun on hyvä valmistautua pohtimalla perheen mahdollisia voimavaroja ja kartoittamalla omia mahdollisuuksiaan tuen tarjoamiseen. Työntekijän kannattaa miettiä tarkkaan, mistä on huolissaan ja missä asioissa tarvitsee huoltajan apua lapsen tukemisessa. On tärkeä tuoda esille se, mikä lapsen kanssa työskentelyssä on hyvää ja toimivaa. Puheeksioton tavoitteena on perheen ja työntekijän huolen väheneminen ja toiveikkuuden lisääntyminen. Päämääränä on myös tukitoimien mahdollistuminen ja ratkaisujen löytyminen tilanteeseen. (Eriksson & Arnkil 2005, 27 - 30.)

Erikssonin ja Arnkilin (2005, 12) kehittämä Huolen puheeksioton ennakointilomake (Liite 4) auttaa keskusteluun valmistautumisessa. Ennakointidialogi tukee rakentavaa vuoropuhelua ja uusien toimintatapojen löytämistä. Ennakoiva työote jäsentää työntekijän ajatuksia ja selkeyttää omaa toimintaa. Työntekijä voi suorittaa tietoisia ajatuskokeita, joiden avulla voidaan ennakoida erilaisia vaihtoehtoja puheeksioton seurauksista. Ennakointia on tarkoitus hyödyntää keskustelussa, sillä se auttaa suuntaamaan oman keskittymisen oleellisiin seikkoihin.

Olemme varhaiskasvatuksessa huomanneet vanhempien välttelevän vaikeita aiheita. Kasvattajan oma sensitiivisyys ja tilanneherkkyys helpottavat vaikeiden asioiden käsittelyä. Huolen puheeksiottaminen on haaste myös työntekijöille. Ennakointilomaketta on hyvä käyttää apuna huolen puheeksiotossa, mutta arjen työssä sen konkreettiseen täyttämiseen ei aina ole mahdollisuutta. Työntekijä voi käyttää lomaketta myös pohtiessaan tilannetta ajatuksen tasolla. Se jäsentää omia ajatuksia ja tunteita ennen keskustelua sekä auttaa löytämään toivoa ja uusia toimintatapoja.

Toisinaan vanhemmat viestittävät itse, etteivät ole varmoja jaksamisestaan lasten kanssa. Lasten hyvinvointi kotona on pitkälti riippuvainen vanhempien voimavaroista. Koivulan (2004, 100) mielestä perheen ja kasvatushenkilöstön tulisi heti hoidon alkaessa sopia, millaista vuorovaikutusta he toivovat. Tämä toimisi eräänlaisena sopimuksena siitä, miten asiat otetaan tarvittaessa puheeksi. Huolta aiheuttavat asiat koetaan joskus päivähoidossa hankalina, joten niitä on vaikea ottaa puheeksi. Huolen ilmaiseminen tulisi tapahtua siten, etteivät vanhemmat kokisi oloaan ahdistuneeksi tai syyllistyneeksi. Ennalta sovittu käytäntö voisi olla avain avoimempaan ja läheisempään vuorovaikutussuhteeseen kodin ja päivähoiton välillä.

Maarit Alasuutari (2003) tarkasteli tutkimuksessaan, "Kuka lasta kasvattaa", esikouluikäisten ja ala-asteikäisten lasten vanhempien näkemyksiä lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta. Tutkimustulokset nostivat esille kasvatustieteen ammattilaisten vastuun asiantuntijatiimin käytöstä. Lapsen ja perheen asioihin puuttuessa nousee esille kysymys vanhempien syyllistymisestä tai syyllistymisestä. Toisaalta syyllisyys voi toimia pyrkimyksenä tyydyttävämpään vanhemmuuteen, mutta se saattaa myös lamaannuttaa vanhemman toimintakykyä. Tämä asettaa kasvattajille eettisen velvoitteen tarkastella kriittisesti omaa toimintaansa sekä esittämiensä näkökulmien oikeutusta ja perusteita. Alasuutarin mukaan vanhemmuutta vahvistetaan tuloksellisemmin keskittymällä tarkastelemaan lasten ja vanhempien selviytymisen keinoja ja voimavaroja. (Alasuutari 2003, 168 - 169.)

Stakesin kehittämä Huolen puheeksiotto -koulutus perustuu Erikssonin ja Arnkilin kehittämään varhaisen puuttumisen menetelmään sekä siihen liittyvien Huolen vyöhykkeistön ja ennakoitilomakkeen hyödyntämiseen työssä. Koulutuksia on järjestetty useissa kunnissa esimerkiksi Nurmijärvellä ja Järvenpäässä. Hyvinkäällä koulutukset on aloitettu vuonna 2007. Tavoitteena on kouluttaa koko varhaiskasvatustien henkilöstöä. Koulutettavina on ollut myös neuvolan terveydenhoitajia ja perhetyöntekijöitä sosiaalitoimesta. Varhaiskasvatuksen, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteinen koulutus tukee myös verkostoyhteistyön vahvistumista. Koulutuksia on järjestetty vuonna 2008 neljä kappaletta ja vuonna 2009 maaliskuun loppuun mennessä kaksi koulutusta. Kasvatustien henkilökuntaa niissä on koulutautunut yhteensä 120 henkilöä. Kouluttajina toimivat alun perin kolme päivähoiton kasvattajaa sekä yksi neuvolan terveydenhoitaja, jotka kävivät Stakesin järjestämän Huolen puheeksiotto -kouluttajakoulutuksen. Tällä hetkellä heistä jatkaa kouluttajana vain yksi. Kesällä 2009 aloitettiin uusien kouluttajien kouluttaminen.

Aluksi Hupu-koulutus oli puolitoistapäiväinen, mutta se muutettiin myöhemmin yksipäiväiseksi. Koulustilaisuudessa keskustellaan paljon työntekijän subjektiivisesta huolesta, joka on huolen puheeksiottamisen lähtökohta. Koulutukseen sisältyy käytännön harjoituksia, joissa harjoitellaan dialogista keskustelua sekä huolen puheeksiottoa. Myös dialogisuuden ja keskustelun eroavaisuuksia käsitellään sekä keskustellaan verkostotyöstä ja sen tärkeydestä työssämme. Koulutuspakettiin kuuluu kymmenen puheeksiottamisen peukalosääntöä, joiden kautta työntekijä voi miettiä/valmistautua huolen puheeksiottoon. Puheeksioton jälkeen on mieltävä oman toiminnan muuntelua ja mukaan menemistä ns. sopivasti toisiin toimimista kasvatuskumppanuuden hengessä. Tämä on koulutuksen mukaan dialogin tavoite. Hupu-koulutusta voidaan tarpeen mukaan räätälöidä vastaamaan kunkin työyhteisön tarvetta.

2.3 Varhainen tuki

Varhaista puuttumista tulisi automaattisesti seurata lapselle ja perheelle kohdennettu varhainen tuki. Varhaisella tuella tarkoitetaan lapsen varhaisvuosina tapahtuvaa tukemista ja mahdollisimman varhain käynnistyviä tukitoimia. Varhainen tuki on luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja nopeasti tarpeeseen vastaavaa. Olennaista on lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistaminen. Tukea pitäisi olla tarjolla välittömästi, kun huoli on havaittu ja se on otettu puheeksi. Varhaiskasvatuksessa varhainen tuki on osa varhaiskasvatusta ja pedagogista toimintaa. Tuen tulee olla lapsen ja perheen tarpeista lähtevää, voimaannuttavaa ja vahvistavaa. (Heinämäki 2005, 9.)

Usein varhainen tuki on tuen ja kontrollin tasapainottelua (Eriksson & Arnkil 2005, 31). Vaarana on, että lapset jäävät prosessissa ulkopuolisiksi, mikäli huoli kohdistuu vanhempaan tai vanhemmuuden puutteisiin. Tällöin saatetaan keskittyä ongelmanmäärittelyyn vanhempien ja asiantuntijoiden kesken, jolloin vanhempien ongelmista voi tulla myös lasten ongelmia. Lopputuloksena voi olla, että toimenpiteet kohdistetaan ainoastaan lapseen. Näin ollen perheen voimavarojen kartoittaminen unohtuu ja varsinainen ongelma sivuutetaan. (Kähkönen 1995, 20.)

Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oikeus huolenpitoon. Lapsen oikeuksia turvaavat yleiset ihmisoi-keudet, YK:n Lapsen oikeuksien sopimus ja Lastensuojelulaki. Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen edellyttää turvallisia ja paneutuvia ihmissuhteita. Vanhemmat tarvitsevat apua ja vastuun jakajia, silloin kun omat voimat ehtyvät. Tuen antajina voivat toimia omaiset ja muu läheisverkosto sekä lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. (Helminen 2006, 204.) Ennaltaehkäisevällä työllä voidaan pyrkiä palvelujärjestelmän kynnysten madaltamiseen. Tällöin psykososiaalista tukea tarjotaan ympäristöissä, joissa valtaosa lapsiperheistä asoi. Yhteistyön alkamista helpottaa, mikäli auttaminen käynnistyy vanhempien aloitteesta. Ongelma kohdistuu yleensä tiettyyn rajattuun kysymykseen, eikä tilanteeseen sisälly vanhemmuuden arvoa kyseenalaistavia elementtejä. (Hurtig 2003, 70.)

Määttä (2001, 54) korostaa ekokulttuurisen mallin merkitystä varhaiskasvatustyössä. Ekokulttuurisen teorian mukaan perheen arkielämässään tekemät ratkaisut ovat lapsen kehityksen kannalta merkityksellisempiä kuin yksittäiset ohjelmat tai terapiat. Vanhempien asiantuntijuiden rooli korostuu keskusteltaessa lapsen ja perheen asioista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2004, 33) mukaan erityisen tuen tarve voi kohdistua lapsen fyysisen, taidollisen, tiedollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueille. Tuen tarve voi syntyä myös, mikäli kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen normaalia kasvua ja kehitystä (Viittala 2006, 14).

Myös Bronfenbrennerin ekologinen teoria perustuu käsitykseen, jonka mukaan kasvatusta tulee tarkastella lapsen kasvatukseen liittyvien ihmisten ja ympäristöjen vuorovaikutusprosessina. Mikrosysteemi käsittää ihmisen välittömän kasvuympäristön, johon kuuluvat muun muassa koti ja päivähoito. Mesosysteemi koostuu lapsen lähipiirin ja ympäristöjen välisestä suhteesta. Se sisältää vuorovaikutuksen ympäristöissä, joissa ihminen toimii aktiivisesti. Ekosysteemiin kuuluvat edellisten lisäksi kaikki ympäristöt, jotka jollain tavalla vaikuttavat ihmisen kehitykseen olematta suorassa yhteydessä yksilöön. Ylimpänä toimii makrosysteemi, johon kuuluvat yhteiskunnan lait ja säädökset sekä järjestelmät, joilla määritellään edellä mainittujen systeemien toimivuutta. (Suhonen 2005, 48.) Ekokulttuurisessa mallissa perhe on keskiössä, mutta perheen omat voimavarat ja lähiverkostolta saatu tuki vaikuttavat siihen, miten perhe pystyy vastaamaan ulkoa tuleviin haasteisiin ja rajoituksiin. Varhaisen tuen näkökulmasta on tärkeää huomioida lapsen lähiympäristö ja siihen kuuluvat ihmiset. Varhaiskasvatuksessa lapsi tulee nähdä osana perhettään, osana suurempaa kokonaisuutta. Päivähoidon ja kodin yhteinen linja tukee parhaiten lasta ja perhettä. Varhainen tuki on voimaannuttavaa ja lapsen kasvuympäristöä tukevaa.

2.3.1 Lapsen etu

Varhainen tuki on luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja sen tulee olla lapsen edun mukaista. Lapsen edun yksiselitteinen määrittäminen on usein ongelmallista. Perhemyytti voi estää näkemästä lapsen todellisuutta ja perhe-elämän pimeää puolta, huolenpidon puutetta sekä vääristyneitä ihmissuhteita. Lapsilähtöisessä mallissa lapsi otetaan systemaattisesti mukaan työskentelyyn. (Hurtig 2003, 21.) Lapsen oma kokemus asioista on tärkeä. Hänellä on näkemys omasta sekä isän, äidin ja koko perheen tilanteesta. Lapsi pystyy ilmaisemaan toiveitaan, odotuksiaan ja pelkojaan, kun hänelle annetaan siihen rauhallinen tilaisuus. Lapsen on voitava turvallisesti valita, haluaako hän kertoa ajatuksiaan vai vaieta. (Forsberg, Koskinen & Törönen 2006, 183.)

Peruspalveluiden tarjoamalla ennaltaehkäisevällä työllä on oleellinen merkitys lasten ja perheiden hyvinvointiin. Äitiys- ja lastenneuvolan, terveydenhuollon, kotipalvelun, päivähoidon, koulun ja nuorisotoimen tuki voidaan kaikki tulkita ennalta ehkäiseväksi lastensuojelutyöksi. Myös järjestöt, yhdistykset ja erilaiset kansalaisjärjestöt antavat arvokasta tukea lapsiperheille ilman mitään ongelmanmääritystä. (Taskinen 2007, 10 - 11.) Varhaiskasvatuksen ensisijainen ja tärkein tehtävä on lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen. Lasten hyvinvointi koostuu fyysisen terveyden ja kasvun turvaamisesta, terveellisen ja turvallisen kasvuympäristön varmistamisesta sekä riittävän turvallisten ja pysyvien kiintymyssuhteiden luomisesta ja

ylläpitämisestä. Hyvinvoinnin perustana on myös kunnioituksen ja rakkauden ilmapiirissä annettu riittävän hyvä hoito sekä iänmukaisen kasvatuksen ja opetuksen tarjoaminen lapselle. (Alila & Kronqvist 2008, 31.)

Lastensuojelulaki (417/2007) sekä Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) on asetettu turvaamaan lapsen etua. Lastensuojelulain tarkoituksena on, että lapsen oikeudet ja lapsen etu toteutuvat kaikissa lapsen elämän tilanteissa ja muutoksissa. Lapsen etu sisältää yksilöllisen, lapsen omia tarpeita ja odotuksia vastaavan kohtelun ja kehittymisen mahdollisuudet. Käytännössä lapsen edun turvaaminen tarkoittaa sitä, että perheen kanssa työskentelevän ammattihenkilöstön vastuulla on huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta Lastensuojelulain ja Lain lapsen huollosta mukaisesti. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 102.)

Suurin osa suomalaisista lapsista voi hyvin, mutta samaan aikaan todella huonosti voivien lasten ja perheiden määrä kasvaa huolestuttavaa vauhtia. Tutkimusten mukaan lisääntyvä pahoinvointi on johdonmukaista seurausta lapsiperheiden taloudellisten etuuksien heikentymisestä viimeisten vuosien aikana sekä vanhempien kiihtyvistä työtahdistista. Vanhempien väsyminen ja kiire johtavat kasvatusotteen herpaantumiseen, joka jättää lapsen entistä enemmän oman onnensa nojaan. Kiireestä on tullut monelle perheelle itsetarkoitus, jonka tieltä raivataan esteitä. Lapselle tarpeelliset, turvaa tuovat rutiinit ja rituaalit saavat väistyä kiireisen elämänrytmin tieltä. Kiireellä on taipumus periytyä sukupolvelta toiselle, sillä vanhemmat siirtävät tahtomattaan kiireisyyden vaikutelman myös lapsiinsa. Lapsen pahoinvointi voi sisältää erilaisia tunnetiloja, joissa turvattomuus, pelko ja ahdistus sekoittuvat toisiinsa. Myös kiusatuksi joutuminen ja yksinäisyys aiheuttavat pahoinvointia, samoin syyllisyys ja häpeä. Lapsen edun huomioiminen vaatii uudenlaisia lähestymistapoja ja lapsen äänen kuulemistä. Tämä saattaa olla ongelmallista, sillä lapsen kokemuksia ja mielipiteitä voi olla vaikea kuulla tai tulkita oikein. (Kuivakangas 2002, 32 - 43.)

Helsingin Sanomien (Sillanpää 2008) artikkelissa Mannerheimin Lastensuojeluliitto toi esiin huolensa lasten laiminlyönnistä. Liiton pääsihteeri Mirjam Kallandin mukaan suomalainen kasvatuskulttuuri korostaa jopa liikaa lapsen varhaista itsenäistymistä. Pientenkin lasten odotetaan suoriutuvan monista arjen askareista omatoimisesti. Tämä johtaa siihen, että vanhemmat laiminlyövät tahattomasti lapsiaan. Kallandin mielestä tämä saattaa johtua kiireestä tai uupumuksesta, jolloin lapsi jää yksin niin tunteidensa kuin tehtäviensä kanssa. MLL herättelee pohtimaan entistä perhekeskeisempiä työaikamuotoja, jotta lapsille ja perheelle jäisi enemmän aikaa.

Myös Kinnunen ja Mauno (2002, 99 - 105) tarkastelevat työn ja perheen vaatimusten yhteensovittamista, joka edelleen vaikeutuu kasvavien vaatimusten ja jatkuvien muutosten myötä.

Ristiriidat ovat todennäköisiä, mikäli yksilön voimavarat eivät vastaa työn ja perheen vaatimuksia. Viime aikoina on oivallettu, ettei lasten ja perheen kanssa vietetyn ajan määrää voi korvata sen laadulla. Hokkasen (2002, 128 - 130) mukaan pitkään pinnalla ollut käsite, laatu-aika, vaikuttaa tänä päivänä lähes kirosanalta. Hetkellisen, sisältörikkaan, laatuajan arveltiin korvaavan vanhemmuuden puutteita ja arjen kiireellisyyttä. Todellisuudessa lapselle voi syntyä elämyksiä monista asioista. Arkinen puuhailu ja kotitöiden tekeminen yhdessä vanhempien kanssa jättää jälkeensä mukavia muistoja lapsuudesta.

2.3.2 Aikaisemmat tutkimukset

Lastenklonikoiden kummien (2008) teettämässä tutkimuksessa todettiin vanhempien viettävän arkisin alle kaksi tuntia vuorokaudessa aikaa lastensa kanssa. Osa haastatelluista vanhemmista kertoi, ettei todellisuudessa edes tiedä, mitä lapselle kuuluu. Vanhemmat kokevat tästä syyllisyyttä ja korvaavat menetettyä aikaa lomilla järjestämällä lapsille erilaisia elämyksiä ja huvipuistokäyntejä. Vanhempien mukaan lapset oireilevat yhteisen ajan puutetta kiukuttelemalla ja hakemalla huomiota negatiivisin keinoin. Helsingin Lastenklonikan apulaisylilääkäri Leena Repokari muistuttaa, etteivät lapset tarvitse "luksuselämää" vaan aivan tavallista arkea. Lapset tulevat iloisiksi hyvin pienistä asioista ja yhdessäolosta. Repokarin mukaan syyllisyyden kokeminen ja halu viettää enemmän aikaa lastensa kanssa ovat terveitä tunteita, jotka kertovat hyvästä vanhemmuudesta. Helsingin Lastenklonikan ylilääkäri, professori Crister Holmberg korostaa ennaltaehkävien tuen merkitystä. Riskiperheet havaitaan jo varhain, mutta yhteistyötä erityisesti päivähoidon, neuvolan ja kodin välillä tulisi tehostaa. Tämä Lastenklonikoiden kummien (2008) teettämä tutkimus antaa mielestämme hyvin realistisen, mutta huolestuttavan kuvan tämän päivän lapsiperheistä. Kiire vallitsee ja hallitsee kotona, mutta toisinaan myös päivähoidossa. Nyky-yhteiskunnan vaatima suorituskeskeinen elämäntapa lisää kiireen tuntua. "Suorituspaineita" voi kohdata jo päivähoidossa, mutta varsinkin koulu- maailmassa suoriutumisen tärkeys korostuu.

Helsingin yliopiston kouluttaja Päivi Sinko (2008) korosti ennaltaehkävien lastensuojelutyön merkitystä Hyvinkään Laureassa 30.10.2008 järjestetyillä ammattikorkeakoulujen valtakunnallisilla varhaiskasvatuspäivillä. Sinko on ollut mukana kehittämässä uudistettua lastensuojelulakia, jonka tavoitteena on ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen entistä varhaisemmin. Sinkon mielestä lapset ja lapsiperheet eivät edelleenkään saa tukea riittävän varhain ja oikea-aikaisesti. Ehkävien lastensuojelun tarkoituksena on lasten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen. Kaikkien viranomaistahojen merkitys korostuu, sillä ehkävää lastensuojelua on tarjolla myös kunnan peruspalvelujen piirissä.

Ennaltaehkäisevää lastensuojelua on päivähoitossa, terveydenhuollossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Uudessa laissa ei ole yksityiskohtaisesti määritelty erityisen tuen laatua tai määrää. Laki velvoittaa kuntia laatimaan laaja-alaisen lastensuojelusuunnitelman, jossa tulee kartoittaa lasten ja nuorten ongelmia ehkäisevät toimet ja hyvinvointia edistävät kunnan tarjoamat palvelut.

Saija Kivimäki (2009) tarkasteli Tampereen yliopiston Sosiaalityön tutkimuksen laitoksella tekemässään Pro gradu-tutkielmassa päivähoiton ja lastensuojelun välisen yhteistyön lähtökohtia sekä yhteistyön esteitä ja kehittämismahdollisuuksia. Tutkimustuloksillaan Kivimäki halusi osoittaa, että lapsen sijoittamiseen päivähoitoon lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi voi olla monenlaisia syitä. Ne voivat liittyä esimerkiksi vanhemmuuden tukemiseen tai sosiaalisiin ja kasvatuksellisiin ongelmiin. Päivähoito on hyvä tukimuoto, jonka myös vanhemmat useimmiten hyväksyvät tukitoimeksi. Toimivan yhteistyön merkitys korostuu päivähoiton ja lastensuojelun työntekijöiden välillä, jotta lapsen ja perheen saama hyöty olisi merkittävä ja tarkoituksenmukainen. Kivimäki korostaa ennaltaehkäisevän tuen merkitystä ja päivähoiton roolia varhaisessa puuttumisessa. Tutkimuksen mukaan päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyön esteenä on päivähoitohenkilöstön tietämättömyys lastensuojelusta ja pelot sitä kohtaan. Päivähoitohenkilöstö ei välttämättä halua ilmoittaa havainnoistaan lastensuojeluun, koska pelkää suhteen vanhempiin kärsivän. Jotkut päivähoiton työntekijöistä kokevat jopa negatiiviseksi, mikäli perheen asioista ollaan hyvin tietoisia. He pitävät itseään ensisijaisesti lapsen ja päivähoiton asiantuntijoina ja haluavat keskittyä siihen.

Saara Pellinen (2008) on tehnyt Kuopion Yliopiston Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitoksella Pro gradu -tutkielman lastensuojelun ja päivähoiton kokemasta huolesta. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lastensuojelun ja päivähoiton henkilöstön työssään kokemien huolten piirteitä, eroja sekä keinoja ja toiveita huolten vähentämiseen. Aineiston keräämisen kehyksenä toimi Huolen vyöhykkeistö, joka on kehitetty helpottamaan työntekijän työssään kokeman huolen tunnistamista. Päivähoiton ja lastensuojelun työntekijöiden huolen piirteissä oli yhtäläisyyksiä asioissa, jotka ovat molempien työtahojen yhteistä aluetta, kuten yhteistyö vanhempien ja yhteistyötahojen kanssa. Eroavaisuudet näkyivät työtahojen perustehtävissä, esimerkiksi sosiaalityöntekijän työnkuvaan kuuluvat lastensuojeluilmoitusten vastaanotto ja taloudellisen tuen myöntäminen sekä päivähoitossa lapsen havainnointi ryhmätilanteissa. Tutkimuksen mukaan työntekijöiden keinot huolen vähentämiseksi olivat varhainen puuttuminen työntekijän huoleen, riittävä informaatio perheen tilanteesta ja tarvittaessa lastensuojeluilmoituksen tekeminen sekä yhteistyöhön sitoutuminen myös sen jälkeen. Pellisen mukaan työntekijän kokema huoli on varhaisen puuttumisen mahdollisuus ja paras mittari huolen oikea-aikaiseen puheeksiottamiseen.

2.4 Kasvatuskumppanuus

Tämän päivän kasvatuskumppanuusajattelu auttaa jakamaan lapsen hoito- ja kasvatustuuta lapsen lähellä olevien aikuisten kesken. Olennaista siinä on vanhempien ja hoitohenkilökunnan välille syntyvä luottamussuhde, joka mahdollistaa luontevasti myös hankalien asioiden puheeksiottamisen. Pihlajan ja Viittalan (2004, 101) mukaan kumppanuus on vanhempien ja ammattihenkilöiden yhteistä työskentelyä lapsen hyväksi sekä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Laki lasten päivähoidosta (36/1973) määrittelee päivähoidon tehtäväksi kotien kasvatustyön tukemisen. Kasvatuskumppanuudessa työntekijä asettuu tasavertaisena vanhempien rinnalle etsien yhteistä ymmärrystä siitä, miten lapselle voidaan turvata hyvä kasvun, kehityksen ja oppimisen perusta. (Kaskela & Kekkonen 2007, 20 - 21.)

Kasvatuskumppanuutta ohjaavia periaatteita ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. Kasvatuskumppanuusajattelun keskeinen periaate on kuulluksi tuleminen eheyttävä kokemus. Joskus kuuleminen on riskien ottamista ja vaatii erilaisten tunteiden sietämistä. Kuulemisen ja kunnioituksen kautta rakentuu luottamus. Kunnioitus tarkoittaa toisen hyväksymistä ilman ehtoja, sellaisena kuin hän on. Luottamuksen syntyyn tarvitaan aikaa, kohtaamisia ja vuoropuhelua. Myös ihmisen aikaisemmat kokemukset ja muistot samankaltaisista tilanteista vaikuttavat luottamuksen syntymiseen. (Kaskela & Kekkonen 2007, 32 - 36.)

Varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuus velvoittaa henkilöstöä ottamaan huomioon vanhempien näkemykset. Hyvä ja pysyvä hoitajakiintymys ja yhteistyö vanhempien kanssa ovat välineitä ennalta ehkäisevässä työssä. Päivähoidon alkaessa luodaan toimiva ja kiinteä yhteistyösuhde, jonka kautta mahdollisiin ongelmiin on helpompi puuttua. Kumppanuutta edistää myös vanhempien vertaisryhmätoiminta, joka tapahtuu päivähoidon piirissä. Näihin tapaamisiin henkilöstö voi tuoda keskusteltaviksi ajankohtaisia, lasten kehitykseen ja toimintaan liittyviä teemoja. (Alila & Kronqvist 2008, 35.)

Hyvän asiakassuhteen luominen lapsen ja perheeseen on haasteellista. Peruspalveluissa asiakassuhdetta voidaan vahvistaa ja syventää kotikäyntien avulla. Myös päivähoidossa kotikäynnit voisivat sisältyä normaaliin palvelutarjontaan. Tämä antaisi työntekijälle monipuolisemman kuvan perheestä ja huolen herätessä myös ongelmatilanteisiin puuttuminen olisi luontevampaa. (Kekkonen 2004, 93.) Tulokellinen lapsen parhaaksi toimiminen vaatisi Lahikaisen (2001, 36 - 37) mielestä lapsen ja perheen tuntemista arjessa. Lahikainen ilmaisee huolensa koulun ja päivähoidon harjoittamasta hallintapuheesta, jonka avulla voidaan ylläpitää mielikuvaa hallinnan säilymisestä ja lapsen ymmärtämisestä. Lasten keskuudessa jatkuvasti lisääntyvä kiusaaminen ja väkivalta kertovat hallinnan puutteista. Kiusaamiseen reagoidaan usein lasten

tai vanhempien luokittelulla ja leimaamisella, joka johtaa erityispedagogiikan kasvavaan tarpeeseen.

Jokainen uusi kasvatuskumppanuussuhde vaatii työntekijältä panostusta, aitoa läsnäoloa ja kiinnostusta sekä halua kehittää yhteistyötä. Tätä asiakkaan ja asiantuntijan vuorovaikutusta voidaan kuvata dialogisena tapahtumana, jolloin vuoropuhelu on rakentavaa keskustelua. Dialogisuudessa on keskeistä suhtautumistapa, asenne ja ajattelutapa, ei tekninen osaaminen. Lähtökohtana on uteliaisuus ja tavoitteena yhteinen ymmärrys. (Järvinen ym. 2007, 107.) Molempipuolisen kunnioituksen perustana on toisen asiantuntijuuden arvostaminen ammattilaisen ja vanhemman välillä. Varhaiskasvattajan tehtävänä ei ole kertoa vanhemmille, kuinka heidän tulisi kasvattaa lapsensa. Sen sijaan henkilökunnan on tärkeä ymmärtää perheen näkökulma lapsen kasvatuksesta, ennen kuin menestyksekkäs kumppanuus voi alkaa. Luottamuksellinen suhde rakentuu näistä elementeistä. (Bruce 1997, 153 - 154.)

Kasvattajat ja vanhemmat luovat yhteistä toimintakulttuuria, eli yhteistä systeemiä, neuvottellessaan kasvatuseriaatteista ja arvoista. Systeemiajattelun perustana on asioiden pohtiminen toisen näkökulmasta sekä jokaisen mielipiteiden huomioon ottaminen. Siihen sisältyy myös oivallus, että jokainen meistä voi omalla toiminnallaan vaikuttaa toisen ihmisen toimintaan. Lapsen kotitilanteella on vaikutusta lapsen käyttäytymiseen päivähoitossa ja päiväs-
toin. Avoin keskustelu asioista suo parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnille. (Jokimies & Lahtiperä 2006, 62 - 63.) Myös Pyhäjoki (2008) korostaa dialogisen kohtaamisen merkitystä. Sen edellytyksiä ovat usko ja luottamus ihmisiin sekä toivo, joka kannustaa jatkamaan eteenpäin vastoin käymisistä huolimatta. Pyhäjoki liittää luetteloon myös terveen uteliaisuuden, jonka kautta löytyy motivaatio etsiä tarvittaessa vaihtoehtoja muutosprosessin käynnistämiseen.

2.5 Verkostoyhteistyö

Varhainen puuttuminen ja varhaisen tuen toteutuminen vaativat usein avointa ja tiivistä verkostoyhteistyötä. Varhaisella puuttumisella pyritään ehkäisemään riskejä, jotka vaarantavat lapsen ja perheen hyvinvointia. Toisinaan tarvitaan moniammatillista osaamista, jotta pystytään tarvittaessa vastaamaan lapsen tuen tarpeeseen. Tuen tarve voi liittyä lapsen kehitykseen, toimintakykyyn tai muutoksiin lapsen ympäristössä. Tarkasteltaessa tilannetta yhteiskunnallisesta näkökulmasta, voidaan varhainen puuttuminen ennaltaehkäisevä toimintana nähdä yksilön ja yhteisön elämänlaadun sekä hyvinvoinnin edistämisen perustana. (Huhtanen 2004b, 189 - 190.)

Verkostotyön periaatteena on asiakaslähtöiseen työtapaan ja avoimuuteen sitoutuminen. Verkostotyö on kustannuksia säästävä ja osaamista syventävä työskentelymalli. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002, 157 - 158.) Verkostoyhteistyössä korostuu moniammatillinen ja vuorovaikutuksellinen yhteistyö sekä tiedon ja näkökulmien kokoaminen yhteen. Moniammatillinen yhteistyö on prosessi, jossa kaksi tai useampi ammattilainen kokoontuu yhdessä asiakkaan kanssa käsittelemään lapsen tai perheen tilannetta. (Isoherranen 2005, 14.) Verkostotyö määrittyy päämäärän ja tavoitteen mukaan. Verkostoja voidaan tarkastella lapsiperheiden tuen näkökulmasta. Tällöin tarkastellaan perheen omia verkostoja, asiantuntijoiden asiakastyöhön liittyviä verkostoja ja palvelutoiminnan kehittämisverkostoja. Ammatilliset asiantuntijat ja viranomaiset edustavat verkostoissa tiettyä organisaatiota ja ammattikuntaa, ei omaa itseään. (Sipari 2008, 39.)

Verkoston keskinäinen yhteistyö ja tietojen vaihto tulee tapahtua asiakkaan kannalta mahdollisimman avoimesti. Salassa pidettävien asiakirjojen luovuttaminen asiakkaan suostumuksella on lähtökohtana Asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevassa laissa (812/2000). Avoimuus asiakasta kohtaan lisää hänen osallisuuttaan ja luo paremmat edellytykset yhteistyön onnistumiselle. Lapsen edun turvaamiseksi tietoja voidaan luovuttaa Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n nojalla myös salassapitovelvollisuuden estämättä. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 38 - 40.)

Asiakkaan oman läheisverkoston osallistuminen yhteistyöhön ymmärretään yhä tärkeämmäksi osaksi palvelukokonaisuutta. Toimintaperiaatteena on ottaa ihmisen oma sosiaalinen verkosto huomioon kaikissa tilanteissa. Sen toteutuminen on usein asiakkaan voimavara ja onnistumisen ehto. Verkosto koostuu ihmisen elämäntilanteisiin vaikuttavista vuorovaikutussuhteista, joista hän kokee saavansa henkistä ja materiaalista apua, tietoa sekä palveluja. (Kokko 2006, 19 - 20.) Verkstopalavereissa keskeistä on asiakkaan äänen kuuluminen. Tuen laatu on usein asiakkaan itsensä määrittelemää. Asiakkaiden tukiverkostot ovat hyvin perhekohtaisia. Lähipiirin tuki koetaan oleellisena auttavana tahoina, mutta mielikuvat myös viranomaistahoista ovat muuttuneet entistä positiivisemmiksi. (Lyyra & Salmela 2004, 24 - 25.)

Varhaiskasvatustyössä kohdataan monia erilaisia perheitä. Jokainen lapsi ja perhe tulee kohdata yksilöllisesti, perheen omaa asiantuntijuutta kunnioittaen. Kasvattajan on tärkeätä tunnistaa oman ammatillisuutensa rajat ja pystyä rajaamaan työtänsä. Tarvittaessa perhe tulee ohjata muiden palvelujen piiriin. Määtän (2001, 109) mukaan perhelähtöisessä toimintamallissa vanhemmat osallistuvat lapsen tarvitsemien palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen itse määrittelemällään tavalla. Vanhemmat tulee kutsua kaikkiin palavereihin ja neuvotteluihin, joissa lapsen ja perheen asioista keskustellaan. Kasvatushenkilöstön palvelutietouden vahvistumisen Pihlaja ja Viittala (2004, 107) kokevat myönteisenä kehityksenä. Heidän mukaansa moniammatillinen työorientaatio on lisännyt varhaiskasvatushenkilöstön tietoutta perheille

tarjolla olevista palveluista. Perheillä on erilaisia auttavia ja tukevia tahoja, joiden kanssa tehtävä yhteistyö koituu lapsen ja perheen parhaaksi. Varhaiskasvatuksessa verkostoyhteistyöllä on yhä kasvava merkitys ja mielestämme laadukasta varhaiskasvatusta on mahdoton toteuttaa ilman toimivaa verkostoyhteistyötä.

3 Tutkimuksen tehtävä ja menetelmät

Selvitimme opinnäytetyössämme Hyvinkäällä järjestettyjen Hupu-koulutusten tuomaa hyötyä varhaiskasvatushenkilöstön arjen työhön. Lähes kolmasosa kasvatushenkilöstöstä on osallistunut koulutukseen, joten mielestämme oli otollinen ajankohta selvittää koulutuksen vaikutuksia. Aiheesta ei ole aikaisempia tutkimuksia Hyvinkäällä. Tämän pohjalta tutkimuskysymykseksemme nousi:

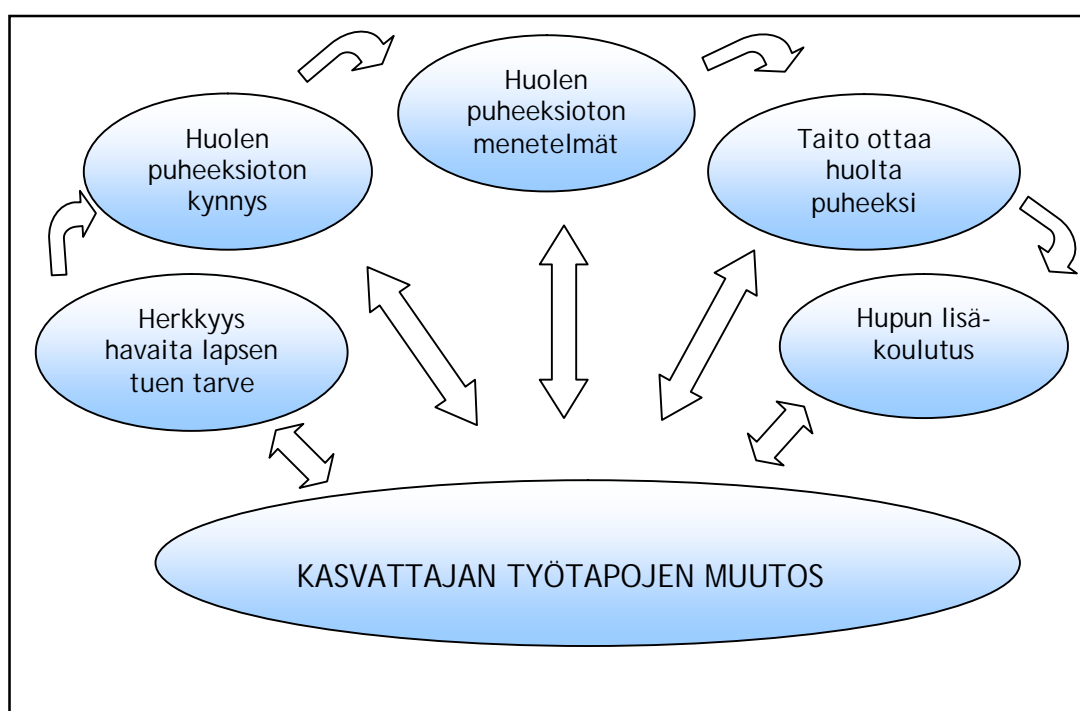
”Miten Hupu -koulutus on vaikuttanut Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin huolen puheeksioton osalta?”

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2004, 14 - 30) määrittelevät kasvattajan työtapaa varhaiskasvatuksessa. Ammatillinen ja koulutuksellinen tietotaito sekä työkokemuksen myötä hankittu osaaminen luovat perustan kasvattajan osaamiselle. Kasvattajalta edellytetään herkkyyttä ja kykyä vastata lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. Tavoitteena on tunnistaa lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain ja herkästi sekä ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa kasvatuskumppanuuden toimintaperiaatteiden mukaisesti. Hupu-koulutuksen tavoitteena on kehittää työtapoja, joiden avulla kasvattajat voivat tunnistaa tukea tarvitsevat lapset ja perheet ja ottaa puheeksi huolta aiheuttavat asiat matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti. Työtapojen muuttaminen vaatii paljon prosessointia ja yhteistä keskustelua työyhteisössä. Koulutuksen kautta hankittu tietotaito ja työntekijän oma motivaatio helpottavat sitoutumista uusien työtapojen opetteluun.

Tutkimuskysymyksen alakysymyksiksi nousivat:

1. Miten koulutus on vaikuttanut herkkyyteen havaita lapsen tuen tarvetta?
2. Miten koulutus on muuttanut huolen puheeksioton kynnystä?
3. Miten koulutus on vaikuttanut Hupu-koulutukseen sisältyvien työvälineiden (Huolen vyöhykkeistö ja ennakointilomake) käyttämiseen työssä?
4. Miten koulutus on vaikuttanut taitoon ottaa huolta puheeksi?
5. Mitä lisäkoulutusta koet tarvitsevasi huolen puheeksiottoon?

Alla oleva kuvio havainnollistaa tutkimuksemme rakenteen. Keskiössä on tutkimuskysymys, johon etsimme vastausta kasvattajan työtapaan vaikuttavien tekijöiden avulla. Näitä osa-alueita käsiteltiin Hyvinkäällä järjestetyissä Hupu-koulutuksissa, joten ne liittyvät oleellisesti huolen puheeksiottoon. Nuolet ovat kaksisuuntaisia, koska työtavan muuttuminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti kasvattajan toimintaan. Esimerkiksi kun kasvattaja hallitsee huolen puheeksioton menetelmien käytön, saattaa se alentaa kynnystä ottaa huolta puheeksi. Lisäksi selvitimme tutkimuksessamme kasvattajien mahdollisia lisäkoulutustoiveita.

KUVIO 1. Hupu-koulutuksen vaikutus päivähoiton kasvattajan työtapoihin

Opinnäytetyöhömme liittyvä tutkimus käsitti kaikki Hyvinkäällä toimivat 16 kunnallista päivähoitoyksikköä, joissa työskentelee noin 350 kasvattajaa. Hyvinkäällä on järjestetty vuosina 2007 - 2009 Huolen puheeksiotto -koulutuksia, joihin on osallistunut kasvattajia lähes kaikista päiväkodeista. Rajasimme tutkimuksemme ulkopuolelle yksityiset päiväkodit, koska niiden henkilökunta ei pääsääntöisesti ole osallistunut Hyvinkäällä järjestettyihin Hupu-koulutuksiin. Jätimme tutkimuksen ulkopuolelle myös perhepäivähoitajat, koska heidän työympäristönsä erilaisuus ja yksinäinen työroolinsa olisi saattanut vaikeuttaa tutkimustulosten vertailtavuutta.

Tutkimuksemme koostuu kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta tutkimuksesta. Halusimme selvittää kattavasti määrällisen tutkimuksen avulla Hupu-koulutukseen osallistuneiden kasvatta-

jien näkemyksiä huolen puheeksiottoon liittyen. Määrällisen tutkimuksen avulla saadaan pääasiassa numeerisia tuloksia, joiden merkitystä halusimme syventää ja tarkentaa laadullisen tutkimuksen avulla. Eskola ja Suorannan (2003, 68) mukaan yksittäisellä tutkimusmenetelmällä on vaikea tehdä kattavaa tutkimusta, joten mielestämme triangulaation käyttö on tässä tutkimuksessa perusteltavissa. Triangulaatio tarkoittaa erilaisten teorioiden, menetelmien ja aineistojen käyttöä samassa tutkimuksessa. Myös luotettavuusvirheitä on mahdollisuus korjata, kun tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan useampaa menetelmää apuna käyttäen.

Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen yhdistäminen ei ole kiistatonta. Sitä kyseenalaistaa mm. Siljander (1992, 14 - 21). Hänen mukaansa eri tutkimusmenetelmät eivät vain tulkitse kohdetta eri tavalla vaan puhuvat jopa eri tutkimuskohteista. Eskolan ja Suorannan (2003, 70 - 72) mukaan triangulaatioon voi suhtautua monella tavalla. He kokevat antoisana raportin, jossa kyselylomakkeen avulla hahmotetaan ilmiötä ja haastattelulla monipuolistetaan saatua kuvaa.

Meidän tutkimuksemme perustui Eskolan ja Suorannan edellä mainittuun toteamukseen triangulaation käytön mahdollisuuksista. Pyrimme saamaan mahdollisimman kattavaa ja monipuolista aineistoa tutkimuksemme kohteena olevasta ilmiöstä. Aineistonkeruumenetelminä käytimme kyselylomaketta ja teemahaastattelua. Työhömmme vaikutti myös se, että meitä oli kaksi työstämässä tätä prosessia. Vaihtaessamme mielipiteitä saimme toisiltamme uusia ajatuksia, tukea ja intoa tutkimuksen eri vaiheissa. Näin pystyimme laajemmin käsittelemään ja tutkimaan ilmiötä. Ajatusmaailmamme ja toimintatapamme ovat melko samantyyppiset, joten löysimme yhteiset ratkaisut asioista keskustellen ja pohtien.

3.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Määrällisen tutkimuksen menetelmä perustuu mittaamiseen (Vilka 2005, 73). Aineisto kerätään yleensä standardoiduilla tutkimuslomakkeilla. Tutkimustulokset voidaan havainnollistaa taulukoin sekä kuvioin ja asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla. (Heikkilä 2004, 16.) Tutkimuksen tekemiseen ei riitä pelkkä aineiston ja käytetyn menetelmän tuntemus. Oleellista on käsitteellisen viitekehyksen ja käytettävissä olevan aineiston vuoropuhelu. Aineistoa käsitellään ja siitä saatuja havaintoja jäsennetään teoreettisen viitekehyksen avulla. (Jokivuori & Hietala 2007, 207.)

Tutkijalla on merkittävä rooli tutkimuksen kulkuun ja hänen tulee olla objektiivinen suhteessa saatuihin tuloksiin. Hyvän tutkimuksen tuloksiin voidaan luottaa, mutta sen taloudellista hyö-

tyä on usein vaikea mitata. Tutkimukselle pitää asettaa täsmälliset tavoitteet, otoksen tulee olla riittävän suuri ja vastausprosentin korkea, jotta validin eli pätevän tutkimuksen vaatimukset toteutuvat. Jos otos on liian pieni, tulokset voivat olla sattumanvaraisia ja näin ollen tuloksen reliabiliteetti eli luotettavuus kärsii. (Heikkilä 2004, 29 - 31.)

Vilkan (2007, 28) mukaan määrällisen tutkimuksen aineistoa voi kerätä kyselyllä, jossa kysymysten muoto on vakioitu eli standardoitu. Tällöin kaikki vastaajat saavat täysin samanlaisen kyselylomakkeen. Kysely on soveltuva aineiston keruumenetelmä silloin, kun tutkimusjoukko on suuri ja sijoittuu laajalle alueelle. Määrällisen kyselyn havaintoyksikkö on henkilö ja häntä koskevat asiat, kuten mielipiteet ja käyttäytyminen. Kyselylomake voi sisältää monivalintakysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot on ennalta määrätty ja avoimia, laadullisia kysymyksiä ilman vastausvaihtoehtoja (Vilka 2007, 62).

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi määrällisen tutkimuksen, koska halusimme tavoittaa kaikki 31.3.2008 mennessä Hupu-koulutuksen käyneet Hyvinkään kaupungin päivähoitoyksiköiden kasvattajat. Keräsimme tiedon kyselylomakkeiden (liite 7) avulla, koska arvelimme näin saavamme mahdollisimman kattavat tutkimustulokset. Pyrimme laatimaan kyselylomakkeen siten, että kysymykset ovat mahdollisimman yksiselitteisiä ja selkeästi vastattavia. Lomake sisälsi sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä. Määrällisen tutkimuksen vastaukset kokosimme ja analysoimme SPSS-menetelmän avulla. Sillä voidaan tehdä monia vaativiakin tarkasteluja ja se täyttää tavallisimmat tilastollisen analyysin tarpeet. (Valtari.)

Ennen varsinaisen tutkimuksen käynnistämistä annoimme kyselyn kuudelle pilottihenkilölle kommentoitavaksi. Tämän pilottiryhmän kokosimme kahden päivähoitoyksikön kasvattajista. Emme odottaneet ryhmältä vastauksia kysymyksiin, vaan palautetta lomakkeen sisällöstä ja kysymysten tarkoituksenmukaisuudesta. Saamamme palautteen pohjalta muokkasimme kyselylomaketta jonkin verran. Saimme eräältä pilottiryhmän henkilöltä ehdotuksen, että kyselylomakkeeseen kannattaa ryhmitellä valmiiksi vastaajan ikä- ja työvuosikohdat. Näin tulosten syöttäminen SPSS-järjestelmään on nopeampaa. Muutimme joidenkin kysymysten muotoa ja järjestystä pilottiryhmän kommenttien perusteella.

3.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus perustuu todellisen elämän kuvaamiseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Se soveltuu hyvin sosiaalisten ongelmien tutkimiseen ja toiminnan kehittämiseen. Sen avulla löydetään usein myös aiheita jatkotutkimuksille. (Heikkilä

2004, 16.) Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelut, kyselyt, havainnointi ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto. Haastattelututkimuksen etuna on joustavuus ja monipuolisuus. Haastattelija voi tarkentaa vastausten sanamuotoja, esittää vastakysymyksiä ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelun tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Usein on tarkoituksenmukaista antaa kysymykset haastateltaville jo etukäteen, jotta nämä ehtivät rauhassa tutustua kysymyksiin ja haastattelun aiheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 73 - 75.)

Valitsimme määrällisen tutkimuksen rinnalle laadullisen tutkimuksen, koska halusimme saada kattavampaa ja yksilöidympää tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Toteutimme laadullisen tutkimuksen teemahaastatteluina. Suljimme pois erilaisiin dokumentteihin ja havainnointiin perustuvan aineistonkeruun. Huolen puheeksiotosta on julkaistu suhteellisen vähän dokumentteja ja sitä on myös vaikea havainnoida arjen työssä. Koimme, että näiden menetelmien kautta emme saa tarpeeksi informaatiota tutkittavasta ilmiöstä.

Laadulliseen tutkimukseen valitaan tarkasti rajattu kohderyhmä. Jokainen tapaus on ainutlaatuinen, joten aineistoa tulee käsitellä sen mukaisesti. Tutkimussuunnitelmaa ja tutkimuskysymyksiä voi muokata tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavia on yleensä vähän ja osallistujiksi valitaan henkilöt, joilla on laajaa kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Tavoitteena on kerätä kokoon mahdollisimman rikas aineisto, joka tekee tutkimuksesta luotettavan eli validin. Mikäli aineisto on liian suuri, se saattaa vaikeuttaa analysointia ja oleellisen tiedon löytämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 87 - 89.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aineiston laatu, sen analysointi, tulosten esittäminen ja tutkija itse. Aineiston keräämisessä on oleellista, että tutkija on sisäistänyt tutkittavan ilmiön. Analyysissä korostuvat tutkijan taidot ja omat painotukset. (Eskola & Suoranta 1998, 61.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2004, 133) tuovat esille puolueettomuuden näkökulman. Tutkijan rooli tutkimuksen asettajana ja tutkimuksen tulkitsijana voi joskus olla ristiriitainen. Me pohdimme tätä puolueettomuuden asetelmaa, koska olemme varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Tutkijoina halusimme tarkastella tutkimustuloksia ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Keräsimme aineistoa avoimin mielin, emmekä esimerkiksi valinneet haastateltavia lähikollegoiden joukosta. Toisaalta se olisi helpottanut ja nopeuttanut tutkimuksemme kulkua.

3.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee tarkkaan valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2004, 77). Kanasen (2008, 74 - 79) mukaan hyvin suunniteltu haastattelurunko varmistaa etukäteen suunniteltujen osa-alueiden käsittelyn, mutta se saattaa myös kahlita ja vähentää tilanteen aitoutta. Teemahaastattelut antavat tutkijalle riittävän väljyyden, mutta myös mahdollisuuden rajata aineistoa teemoittelun avulla. Tutkimuksen luonteesta riippuen teemahaastattelun voi toteuttaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna.

Teemahaastattelussa korostuvat asioille annetut merkitykset, ihmisten tulkinnat asioista ja niiden syntyminen vuorovaikutuksessa. Tutkija ja kohde ovat usein vuorovaikutuksessa keskenään ja haastattelut syntyvät tutkijan ja tutkittavan yhteistyön tuloksena. Haastattelija saattaa vahvistaa, mutta myös johdatella haastateltavaa. Teemahaastattelu kohdistetaan tiettyyn ilmiöön, mistä keskustellaan. Siinä korostetaan ihmisten elämysmaailmaa ja tapaa määritellä tilanteita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 - 48.)

Haastattelijan tulee perehtyä huolellisesti tutkimuksen aihepiiriin ennen haastattelua. Hän ohjaa tilannetta ja pitää huolen siitä, että haastattelu sujuu tarkoituksenmukaisesti. On hyvä esittää suoria, selkeitä kysymyksiä ja välttää turhan hienoja sanoja. Haastattelijan tulee osoittaa, että hän on kiinnostunut haastateltavan mielipiteistä. Haastattelijalle tärkeitä ominaisuuksia ovat avoimuus, vastuuntuntoisuus ja luotettavuus. Haastattelussa saattaa tulla arkojakin asioita esille, joten haastateltavan on pystyttävä luottamaan, ettei hänen kertomaansa käytetä väärin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 68 - 69.)

Toteutimme laadullisen tutkimuksen teemahaastatteluna kuudelle päivähoidon kasvattajalle, jotka olivat käyneet kyseisen koulutuksen. Valitsimme menetelmäksi yksilöhaastattelun, koska koimme näin saavamme laajemman ja kattavamman tutkimusaineiston. Haastattelutilanteiden aikatauluttaminen ja järjestäminen on myös joustavampaa yksilöidysti kuin ryhmässä. Haastattelumme teemat pohjautuivat määrällisen tutkimuksen kysymyksiin. Pyrimme edelleen syventämään ja tarkentamaan tutkittavaa aihetta. Haastatteluihin osallistui kolme lastenhoitajan ja kolme lastentarhanopettajan nimikkeellä toimivaa kasvattajaa. Emme selvittäneet tarkemmin haastateltavien koulutustaustaa, koska tässä tutkimuksessa ei ollut tarkoitus tutkia eri koulutusten vaikutusta kasvattajien työtapoihin. Teemahaastatteluihin osallistujilta pyysimme suullisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta ja haastattelun nauhoittamisesta. Tutkimukseemme suhtauduttiin kentällä hyvin myönteisesti. Aihe koettiin kiinnostavaksi ja tutkimuksen kannalta hyödylliseksi.

3.2.2 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysia pidetään laadullisen tutkimuksen perusprosessina. Se on menetelmä, jossa analysoidaan kirjoitettua ja puhuttua tutkimusaineistoa. Sen avulla tarkastellaan tapahtumien ja asioiden merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21 - 26.) Sisällönanalyysin avulla aineistosta pyritään luomaan tiivis ja selkeä sanallinen kuvaus. Tutkijan on huolehdittava, ettei aineistosta analyysivaiheessa katoa sen sisältämä oleellinen informaatio. Analyysin tarkoituksena on selkeyttää aineistoa ja tehdä sen perusteella selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Sisällönanalyysi aloitetaan haastatteluaineiston kuuntelemisella ja litteroinnilla, jonka jälkeen perehdytään auki kirjoitettuun aineistoon. Analyysi etenee aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla, jolla tarkoitetaan kerätyn tiedon pilkkomista osiin tai sen tiivistämistä. Aineistosta jätetään pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen. Lähtökohtana ovat haastatteluaineiston alkuperäiset ilmaukset. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Tällöin etsitään pelkistetyistä aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Samaa tarkoittavat ilmaukset kerätään yhteen omaksi luokakseen ja nimetään sen sisältöä kuvaavalla termillä. Aineiston käsitteellistämisen eli abstrahoinnin tavoitteena on erottaa tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostaa sen perusteella teoreettisia käsitteitä. Syntyneitä käsitteitä yhdistellään, kunnes saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 111 - 115.)

Sisällönanalyysia voidaan tehdä aineisto- tai teorialähtöisesti. Teorialähtöisessä eli deduktiivisessä sisällönanalyysissä luokittelu etenee yleisestä yksityiseen ja siinä käytetään teoriasta johdettuja käsitteitä. (Kananen 2008, 91.) Pohdimme pitkään tutkimuksemme analysointitapaa. Teorialähtöinen lähestymistapa oli perusteltavissa, koska aineiston luokittelu perustui työhömmme liittyvään teoriapohjaan. Sisällönanalyysin tarkemman etenemisen kerromme luvussa 4, jossa käymme läpi koko tutkimuksen kulun.

4 Tutkimuksen kulku

Esittelemme tässä luvussa koko tutkimusprosessin etenemisen. Haluamme antaa mahdollisimman selkeän ja kattavan kuvan opinnäytetyömme eri vaiheista. Kiinnostuksemme varhaisen puuttumisen menetelmiin heräsi jo sosionomiopintojen alkuvaiheessa. Vähitellen ajatus fokusoitui huolen puheeksiotto -teeman ympärille. Aloitimme opinnäytetyön valmistelun syk-

syllä 2008 tutustumalla aiheeseen liittyvään lähdekirjallisuuteen, aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin ja eri tiedotusvälineissä käytävään ajankohtaiseen keskusteluun. Koottuamme teoriapohjaa haimme tutkimusluvan Hyvinkään vs. varhaiskasvatuspalveluiden johtaja Merja Kivistöltä keväällä 2009 (liite 3). Luvan ehtona oli, ettemme käytä tutkimuksessamme lapsiin, lasten vanhempiin ja työntekijöihin liittyviä henkilökohtaisia tietoja. Tutkimusluvan saaminen edellytti valmiin opinnäytetyön toimittamista Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuskeskukseen. Tutkimusluvan liitteenä saimme Sosiaali- ja terveydenhuollon salassa pidettävien asiakirjatietojen tutkimuskäyttökirjeen. Esitimme opinnäytetyömme suunnitelman Hyvinkään Laureassa 21.4.2009.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa suoritimme määrällisen tutkimuksen, joka toteutettiin strukturoidulla kyselylomakkeella (liite 7). Tällä pyrimme tavoittamaan kaikki 31.3.2009 mennessä Hupu-koulutukseen osallistuneet hyvinkääläisten päiväkotien kasvattajat. Tutkimukseemme osallistui vain kasvatushenkilöstö, koska he ottavat pääsääntöisesti huolen puheeksi päivähoidon arjessa. Annoimme määrällisen tutkimuksen kyselylomakkeet jakoon 13.5.2009 Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluiden johtoryhmässä, jossa olimme kertomassa tutkimuksetamme ja tulevasta opinnäytetyöstämme. Olimme etukäteen tiedustelleet sähköpostitse päivähoitoyksiköiden johtajilta Hupu-koulutuksen käyneiden kasvattajien määrää. Näin pystyimme laskemaan valmiiksi jokaiseen päiväkotiyksikköön oikean määrän lomakkeita saatekirjelmiseen ja palautuskuorineen. Alue-esimiehet, joita Hyvinkäällä on kolme, toimittivat valmiit pinot päiväkotiyksiköiden johtajille. He jakoivat lomakkeet Hupu-koulutuksen käyneille kasvattajille, joita oli 120 kappaletta. Annoimme vastausaikaa kyselyyn toukokuun loppuun asti, eli noin kaksi viikkoa. Halusimme saada kyselyt takaisin ennen kesäkuuta, jolloin osa kasvattajista jäi lomalle. Arvelimme, että liian pitkä vastausaika saattaisi koitua haitalliseksi. Vastaja saattaa unohtaa kyselyn arjen haasteiden ja työn kiireiden keskellä.

Vastausajan umpeutuessa lomakkeita oli palautunut 73 kappaletta, joten vastausprosentiksi muodostui 61 %. Saatuamme lomakkeet numeroimme ne (K1, K2, K3...) ja syötimme tiedot SPSS-järjestelmään. Kirjasimme avoimien kysymysten vastaukset järjestelmään sanasta sanaan. Tietojen syöttäminen järjestelmään sujui joustavasti toisen sanellessa ja toisen kirja- tessa tietoja koneelle. SPSS-järjestelmän käyttö helpotti ja nopeutti määrällisen tutkimuksen analyysia. Tutkimustulosten kerääminen ja vertailu oli kyseisen ohjelman kautta vaivatonta. Määrällisen tutkimuksen taulukot muokkasimme Wordilla ja kaaviot teimme Excelillä.

Tutkimuksemme toisessa vaiheessa syvensimme tutkimusta laadullisen tutkimuksen avulla, joka toteutettiin teemahaastatteluin. Laadullisen tutkimuksen kysymykset nousivat määrällisen tutkimuksen esille tuomista ilmiöistä, joihin etsimme laajempaa ymmärrystä. Olimme liittäneet määrällisen tutkimuksen saatekirjeeseen yhteystietomme sekä yhteydenottoopyynnön yksilöhaastattelusta kiinnostuneille. Tämän perusteella saimme kaksi yhteydenottoa.

Loput neljä haastateltavaa valitsimme satunnaisesti soittamalla tai käymällä eri alueiden päiväkodeissa kertoen tutkimuksestamme ja kyselemällä vapaaehtoisia. Toteutimme laadullisen tutkimuksen teemahaastattelut kuudelle eri päiväkotien kasvattajille kesäkuun aikana.

Haastattelut tapahtuivat siinä päiväkodissa, jossa kukin kasvattaja työskenteli. Teimme kumpikin kolme haastattelua, jotka pyrimme toteuttamaan mahdollisimman yhteneväisesti. Olimme etukäteen käyneet tarkasti läpi haastattelun kulun ja miettineet mahdollisia lisäksymyksiä varsinaisten kysymysten tueksi. Pyysimme haastateltavilta suullisen luvan haastattelun nauhoittamiseen ja lähetimme jokaiselle haastattelukysymykset sähköpostin välityksellä etukäteen tutustuttaviksi. Etenimme haastattelutilanteissa laaditun kysymysrunгон mukaisesti tehden täydentäviä kysymyksiä tarpeen mukaan. Pyrimme luomaan tilanteista mahdollisimman rentoja ja vapaamuotoisia. Käytimme kysymyksissä normaalia puhekieltä, kuten myös kaikki haastateltavat. Tämä poisti turhaa jännitystä ja auttoi haastateltavia kertomaan spontaanisti esimerkkejä huolta aiheuttavista tilanteista sekä omasta toiminnastaan ja ajatuksistaan. Haastattelun päätteeksi kerroimme, että haastatteluaineisto jää vain meidän omaan käyttöömme ja hävitämme sen opinnäytetyön valmistuttua. Kuhunkin haastatteluun kului aikaa noin tunti.

Litteroimme kumpikin tekemämme haastattelut kirjatun haastateltavien vastaukset sanatar-kasti. Haastatteluiden litterointi oli työlästä ja aikaa vievää. Luimme koko aineiston läpi useampaan otteeseen. Aloitimme analyysin koodaamalla kysymykset väreittäin teemahaastattelurungon mukaan ja etsimme litteroiduista teksteistä vastauksia kysymyksiimme alleviivaten eri väreillä tekstikohtia. Jätimme ulkopuolelle kaikki tutkimuksen kannalta epäolennaiset kohdat litteroidusta tekstistä. Käytyämme läpi koko 34 sivuisen aineiston, kirjoitimme alleviivatut tekstit väriryhmittäin isolle paperille. Samalla merkitsimme haastateltavien ilmaukset numeerisesti (H1, H2, H3...). Tällä varmistimme haastateltavien henkilöllisyyden suojaamisen. Lähes jokaisen vastauksen kohdalla käytimme useampaa värikoodia. Tässä vaiheessa kirjoitimme ilmaukset siten kuin ne tekstissä olivat. Tämän jälkeen pelkistimme alkuperäisiä ilmauksia ja etsimme yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Koottuamme samaa tarkoittavat ilmaisut yhteen nimesimme ne ilmauksia parhaiten kuvaavilla termeillä. Tämän vaiheen aikana keskustelimme paljon aineistosta nousseista huomioistamme. Samalla pohdimme, mitkä kohdat ovat oleellisia tutkimuksemme kannalta.

Laadullisen tutkimuksen analyysivaihe oli pitkä prosessi. Aloitimme tutkimusaineiston analysoinnin kesäkuussa. Kokoonnuimme kesä-lokakuussa vähintään kaksi kertaa viikossa analysoiden litterointeja ja tekemällä niistä yhteenvetoja. Pidimme myös useita lomapäiviä sekä palkattomia vapaapäiviä opinnäytetyötä tehdessämme. Olimme tutkimuksen alusta asti hyvin johdonmukaisesti jakaneet vastuualueita keskenämme. Työskentelimme paljon itsenäisesti, mutta lopulliset tulokset ja pohdinnat teimme yhdessä. Huomasimme tutkimustuloksia kirja-

tessamme, että laadullisen tutkimuksen haastattelut olisi kannattanut tehdä vasta määrällisen tutkimuksen lopullisen analysoinnin jälkeen. Näin olisimme pystyneet vielä paremmin fokusoimaan teemahaastattelun kysymykset ja saamaan niiden avulla enemmän tietoa. Kyseinen vaihtoehto ei ollut mahdollinen, koska halusimme pitäytyä suunnitellussa aikataulussa. Koko opinnäytetyöprosessin ajan kävimme keskusteluja ohjaajamme Päivi Marjasen kanssa saaden häneltä rakentavaa palautetta ja ohjausta.

4.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksella pyritään saavuttamaan mahdollisimman pätevä ja luotettava lopputulos, joten kaikissa tutkimuksissa arvioidaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen reliabelius eli mittaustulosten toistettavuus tarkastelee tulosten samankaltaisuutta. Tällöin tutkimustulokset eivät voi olla sattumanvaraisia. Tutkimuksen validiteettia eli pätevyyttä arvioidaan mm. tarkastelemalla, ovatko tutkijat hankkineet tarpeeksi tietoa ja miten tutkimusmenetelmät sopivat aiheeseen. Reliabelius- ja validiteettitermejä käytetään sekä kvantitatiivisessa että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja molemmissa tutkimuksen luotettavuus on todennettava. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231 - 232.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei haeta tilastollisia yleistyksiä. Tutkimuksen luotettavuutta ajatellen aineiston kokoa merkittävämpää on tutkittavien henkilöiden mahdollisimman laaja tieto ja kokemus tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87 - 88.) Määrällisessä tutkimuksessa kyselylomakkeiden vastausprosentti on usein alle 50 %. Jos vastausprosentti jää kovin alhaiseksi, tutkimuksen luotettavuus kärsii. (Vehkalahti 2008, 44.) Määrällisen tutkimuksemme vastausprosentti oli 61 %, joten tältä osin tulokset ovat luotettavia.

Selkeä ja tarkka selostus tutkimuksesta parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. On hyvä kertoa olosuhteista ja paikoista, joissa haastattelut tehtiin. Samoin tulee kertoa haastattelujen ajat, mahdolliset häiriötekijät ja tutkijan oma arvio tilanteesta. Nämä seikat tukevat tutkimuksen luotettavuutta. Analyysivaiheesta on kirjattava tutkimukseen luokittelun perusteet ja sen syntymisen alkujuuret. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231 - 232.) Olemme edellisessä luvussa tarkkaan kuvanneet koko tutkimusprosessimme etenemisen. Näin lukijalle muodostuu selkeä kuva tutkimuksen eri vaiheista ja siinä käytetyistä menetelmistä. Katsomme sen tukevan tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkittaville tulee avoimesti selvittää tutkimuksen tarkoitus ja käyttötapa. Luottamuksellisuuden toteutuminen edellyttää sopimusten ja lupauksen täyttämistä, joita aineiston käytöstä on tutkittavien kanssa tehty. Vastauksista ei saa tunnistaa yksittäisen vastaajan henkilöllisyyttä. Tutkittavien yksityisyyttä tulee kunnioittaa kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. (Kuula 2006, 129 - 136.) Omassa tutkimuksessaamme liitimme strukturoidun kyselylomakkeen mukaan palautekuoren ja saatekirjelmän, jossa kerroimme tutkimuksemme tarkoituksesta. Samaisessa kirjeessä kerroimme myös, miten varmistamme tutkimuksen luotettavuuden. Kyselylomakkeet palautettiin meille suljetuissa vastauskuorissa, eikä niitä näytetty ulkopuolisille. Palautuskuoriin merkitsimme valmiiksi palautusosoitteen, joten kaikki kuoret olivat täysin yhdenmuksaisia. Olimme saaneet Varhaiskasvatuksen johtaja Hilikka Toiviaiselta luvan, että voimme käyttää kyselyiden palautukseen Hyvinkään kaupungin sisäistä postia. Emme näin ollen joutuneet maksamaan postituskuluja, mikä helpotti tutkimuksemme tekoa rahallisesti. Teemahaastatteluja varten pyysimme haastateltavilta suullisen luvan ja kerroimme tutkimuksestamme, selvittäen, miten käsittelemme aineistoa. Huolehdimme tarkasti haastateltavien yksityisyyden suojaamisesta. Emme kysyneet haastatteluissa henkilökohtaisia tietoja ja numeroimme jo litterointivaiheessa haastattelut. Olemme pitäytyneet sopimuksissa aineiston käsittelyn suhteen, joten tältä osin tutkimuksemme on luotettava.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa on otettava huomioon myös puolueettomuus. Tällöin tulee pohtia, pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan tutkittavaa vai vaikuttaako tutkimuksen kulkuun esimerkiksi tutkijan ikä, sukupuoli, virka-asema. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija, joten tutkijan oma viitekehys saattaa vaikuttaa tutkimukseen. (Tuomi & Sarajarvi 2004, 131 - 133.) Myös me pohdimme tätä opinnäytetyötä tehdessämme, olemmehan molemmat työsuhteessa Hyvinkään kaupungin varhaispalveluyksikköön. Raportista tulee ilmetä kaikki tutkimuksessa selville saadut asiat, myös tutkimuksen tilaajan tai tekijän kannalta epäedulliset. Tutkimuksen käyttökelpoisuus ja hyödyllisyys ovat tärkeitä asioita ja olisi suotavaa, että tutkimus avaisi uusia näkökulmia tutkittavaan asiaan tai ilmiöön. (Heikkilä 2004, 32.)

Luottamuksellisuuden toteutuminen ohjasi työskentelyämme käsitellessämme määrällistä ja laadullista tutkimusaineistoa. Pidimme koko tutkimusprosessin ajan mielessämme, että meitä koskee salassapitovelvollisuus ja meidän tuli suojella tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyttä. Numeroimme määrällisessä tutkimuksessa tutkimusvastaukset (K1, K2, K3...), laadullisessa tutkimuksessa numeroimme litteroinnit (H1, H2, H3...) ja näin pystyimme suojelemaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyden. Käytimme näitä koodeja tehdessämme analyysiä ja kirjoittaessamme tutkimusraporttia.

4.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettisyyttä on tärkeä pohtia koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimustulosten vastuullista hyödyntämistä on pohdittava jo silloin, kun tutkija valitsee tutkimusaiheen, muotoilee tutkimuskysymyksen ja päättää tiedonkeruusta. Raportissa tulee mahdollisimman selkeästi esitellä tulkinnat ja johtopäätökset, joihin tutkimustulokset antavat aihetta. Varsinkin empiirisiin aineistoihin perustuviissa tutkimuksissa tulkintaosan tulee olla niukka ja mahdollisimman vähän spekulatiivinen. Päättelyn tulee perustua tosiseikkoihin, joita tutkimus on tuonut esille. (Heikkilä 2002, 175 - 176.)

Tutkijalla on eettisiä veloitteita yhteiskuntaa kohtaan. Hänen tulee yrittää jo ennakoivasti torjua tutkimustulosten väärinkäyttöä ja virheellisiä tulkintoja ja näin tähdätä luotettaviin tuloksiin. Tutkijan ei myöskään tule hyväksyä pyrkimyksiä toimeksiantajaa miellyttäviin tutkimustuloksiin. Tutkimus on tehtävä noudattaen tieteen pelisääntöjä. Tutkimusetiikka edellyttää, että tutkimukseen on mahdollisuus osallistua vapaaehtoisesti. Tutkija ei saa lähestyä tutkittavaa kohderyhmää taivuttelulla tai tunkeilulla. (Uusitalo 2001, 30 - 32.)

Henriikka Clarkeburnin ja Arto Mustajoen teokseen "Tutkijan arkipäivän etiikka" on koottu yleisesti hyväksyttäviä periaatteita eri tieteenaloilla tehtävään tutkimukseen. Tieteellinen rehellisyys kieltää vilpin, tulosten vääristelyn tai puolueellisen esittämisen. Huolellisuuden tavoitteena on mahdollisimman tarkasti ja hyvin tehty tutkimus. Avoimuuden arvona on tulosten, menetelmien ja teorioiden jakaminen. Avoimuudessa antaudutaan myös kriittiselle tarkastelulle. Julkinen vastuu on velvollisuutta julkaista tutkimustulokset, mikäli ne ovat tärkeitä ihmisten hyvinvoinnille. Tutkijan on huomioitava, että kaikki tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisesti kestäviä. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 43 - 44.)

Olemme koko tutkimusprosessin ajan pitäneet mielessämme hyvän tutkimuksen eettiset periaatteet. Perehdyimme etukäteen ilmiöön: varhainen puuttuminen. Olemme pyrkineet mahdollisimman monipuoliseen lähteiden käyttöön noudattaen hyvää lähdekritiikkiä. Haimme ja saimme kirjallisen tutkimusluvan Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluista. Määrällisen tutkimuksen lomakkeiden mukaan liitimme saatekirjelmän, jossa kerroimme tutkimuksemme tarkoituksesta. Selvitimme myös, kuinka käsittelemme palautettuja vastauksia. Laadullisen tutkimuksen haastateltavilta pyysimme suullisen luvan haastatteluun ja sen nauhoittamiseen. Selvensimme heille tutkimuksemme tarkoituksen. Säilytimme tutkimusvastaukset ja litteroimme lukollisessa kaapissa, johon ulkopuoliset eivät päässeet. Olemme pyrkineet kirjaamaan tähän työhön mahdollisimman tarkasti ja avoimesti tutkimuksemme edistymisen, menetelmät ja tulokset. Näin oletamme, että tutkimuksemme täyttää eettisesti hyvän tutkimuksen periaatteet.

5 Tutkimuksen tulokset

Olemme ryhmitelleet kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset kuuteen teemaan, jotka vastaavat asettamiimme tutkimuksen alakysymyksiin. Esittelemme jokaisesta kysymyksestä ensin lomakekyselynä tehdyn määrällisen tutkimuksen tulokset. Toisessa vaiheessa teemahaastatteluna toteutetun laadullisen tutkimuksen tulokset antavat perusteellisemmän ja monipuolisemman kuvan tutkimusongelmasta. Oma pohdintamme kohdistuu määrällisestä ja laadullisesta tutkimuksesta esille nousseisiin seikkoihin. Kohdassa 5.6 esittelemme tutkimustulokset, jotka vastaavat asettamaamme tutkimuskysymykseen *”Miten Hupu -koulutus on vaikuttanut Hyvinkään päiväkotien kasvatushenkilöstön työtapoihin huolenpuheeksioton osalta?”* Tässä kappaleessa teemme yhteenvetoa tutkimustuloksista sekä pohdimme tutkimuksen kannalta oleellisia seikkoja.

Lähetimme määrällisen tutkimuksen kyselylomakkeita 120 kappaletta ja saimme takaisin 73 kappaletta, joten vastausprosentiksi muodostui 61 %. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta vastausprosentti on tarpeeksi suuri. Vehkalahden (2008, 44) mukaan nykyään kyselylomakkeiden vastausprosentti jää alle 50 %. Vastaajista, yhtä lukuun ottamatta, kaikki olivat naisia. Kartoitimme pohjatietoina vastaajien ikärakennetta ja työvuosia kasvattajana päivähoitossa. Nämä tiedot olivat hyödyllisiä tutkimuksemme kannalta, koska saatoimme ristiintaulukoinnin avulla tarkastella työvuosien vaikutusta tutkittavaan ilmiöön. Suurin ikäryhmä vastaajista, 37 %, oli 41-50 vuotiaita. Alle 30 vuotiaita oli 8 %, 31-40 vuotiaita oli 29 % ja yli 51 vuotiaita oli 26 %. Vastaajista 33 %:lla oli takanaan yli 20 vuotta työkokemusta.

TAULUKKO 1. Työvuodet kasvattajana päivähoitossa

Työvuodet	Vastaajien määrä	Prosenttiosuus
alle 5 vuotta	7	10 %
6-10 vuotta	10	14 %
11-15 vuotta	20	27 %
16-20 vuotta	12	16 %
yli 20 vuotta	24	33 %

Tuloksista käy ilmi, että päivähoidon henkilöstörakenne on suhteellisen varttunutta. Näin ollen kasvattajille on karttunut runsaasti työvuosia. Silti yllätyimme, että 76 %:lle oli kertynyt työkokemusta yli kymmenen vuotta ja jopa 33 %:lle yli 20 vuotta. Pohdimme, vastaavatko tutkimustuloksemme todellista tilannetta vai jättivätkö nuoret vastaamatta kyselyymme. Varhaiskasvatuksen työntekijöinä tiedämme, että henkilöstön ikäjakauma on suuri. Tällä hetkellä Hyvinkään varhaiskasvatuksen henkilöstössä on kuitenkin varttuneita huomattavasti enemmän kuin nuoria.

Laadullisessa tutkimuksessamme haastattelimme kuutta varhaiskasvatuksen työntekijää. Kolme heistä toimi lastentarhanopettajan ja kolme lastenhoitajan toimessa, mutta tässä tutkimuksessa emme tarkastele koulutuksellisten erojen merkitystä. Yksi haastateltavista oli työskennellyt päiväkodissa alle viisi vuotta, 11 - 15 vuotta työskennelleitä oli kaksi, kahdella oli työkokemusta 16 - 20 vuotta ja yksi oli työskennellyt yli 20 vuotta alalla. Emme valinneet tietoisesti haastateltavia iän tai työvuosien mukaan. Kaksi kasvattajaa otti itse meihin yhteyttä ilmoittaen kiinnostuksena haastatteluun osallistumisesta. Loput neljä haastateltavaa saimme kyselemällä vapaaehtoisia osallistujia Hyvinkään eri päivähoitoyksiköistä. Koemme saaneemme tutkimukseemme kattavan otoksen työuran eri vaiheessa olevista työntekijöistä.

5.1 Herkkyys havaita lapsen tuen tarvetta

Kasvattajan tulee olla herkkä eli sensitiivinen, jotta hän voi havaita lapsen ja perheen tuen tarpeen. Koivusen (2009, 126) mukaan kasvatustieteen ihmisiä pidetään empaattisina, mutta oletettavasti he eivät ole sen empaattisempia kuin muutkaan. Työntekijöiden omakohtaiset kokemukset ja läpikäytyt ongelmat lisäävät heidän ymmärrystään hoidettavia lapsia ja heidän perheitään kohtaan. Myös Kaskelan ja Kekkosen (2007, 23) näkemyksen mukaan kasvattaja havaitsee herkemmin lapsen tuen tarpeen, mikäli hänellä on sensitiivinen ja havainnoiva suhde lapseen. Toimiva vuorovaikutussuhde kasvattajan ja vanhempien välillä mahdollistaa tuen tarpeen ilmaisemisen puolin ja toisin.

Kysyimme määrällisessä tutkimuksessamme koulutuksen vaikutusta kasvattajan herkkyyteen havaita lapsen tuen tarvetta. Vastaajista 41 % arvioi Hupu-koulutuksen vaikuttaneen herkkyyteen kohtalaisesti ja 23 % arvioi koulutuksen vaikuttaneen paljon. Ainoastaan 4 % arvioi, ettei kyseisellä koulutuksella ollut lainkaan vaikutusta kasvattajan herkkyyteen havaita lapsen tuen tarvetta.

TAULUKKO 2. Herkkyys havaita lapsen tuen tarvetta

Herkkyys	Vastaajien määrä	Prosenttiosuus
Ei lainkaan	3	4 %
Vähän	20	27 %
Kohtalaisesti	30	41 %
Paljon	17	23 %
Erittäin paljon	2	3 %
Ei vastausta	1	1 %

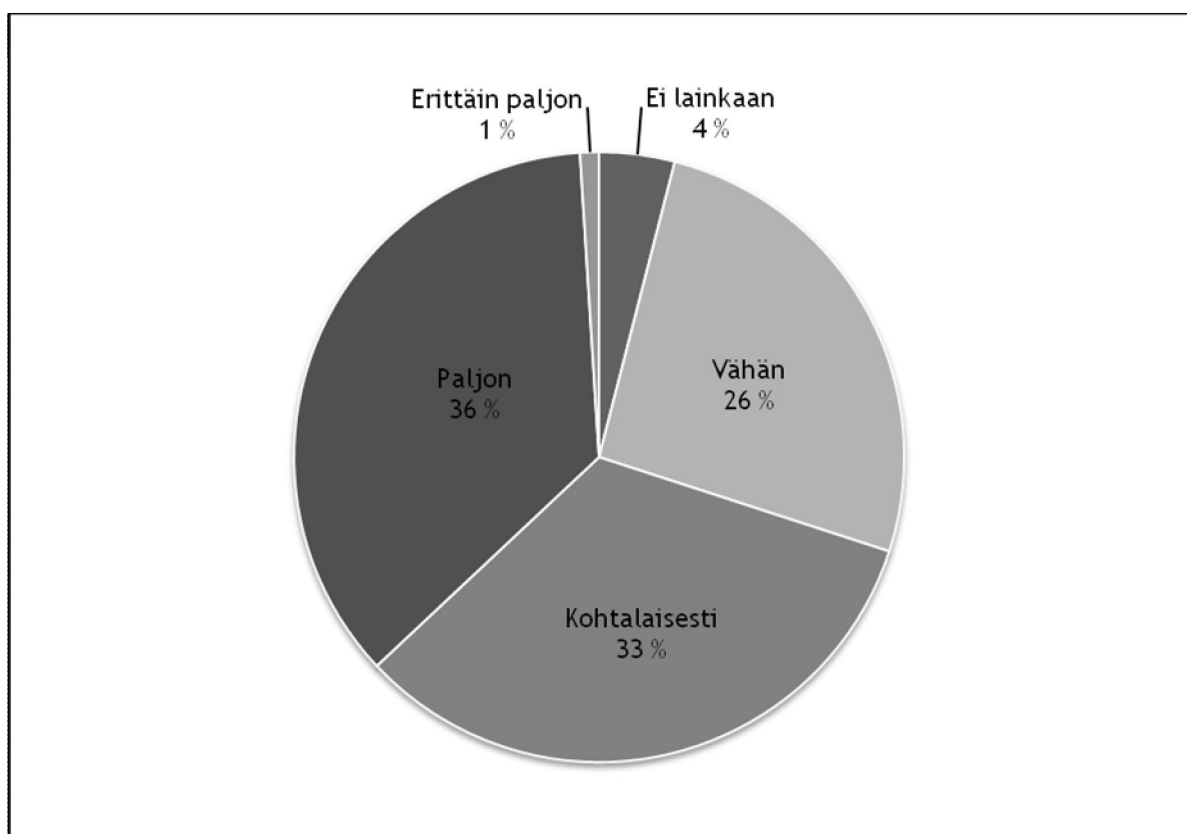
Arvelimme, että herkkyttä on vaikeampi mitata ja arvioida kuin muita taitoja. Tähän lopputulokseen päädyimme myös laadullisen tutkimuksen analysoinnin perusteella. Kukaan haastateltavista ei osannut tarkkaan määritellä koulutuksen mahdollista vaikutusta huolen herkkyden havaitsemiseen. Osa haastateltavista pohti olleensa aina herkkä havaitsemaan mahdollista tuen tarvetta. Haastateltavat eivät kokeneet koulutuksen vaikuttaneen merkittävästi herkyyteen, mutta arvioivat lähtevänsä entistä herkemmin toimimaan huolen herätessä.

"... kyllä se semmosen tietynlaisen herkkyden on tehny, että ehkä helpommin lähtee liikkeelle..." (H6)

Eettinen herkkyys auttaa ammattilaisia tunnistamaan lapsen ja perheen erityispiirteitä ja rankentamaan positiivista tunneyhteyttä asiakkaan kanssa. Tunneyhteyden muodostuminen edellyttää kasvattajalta vuorovaikutustaitoja ja empaattista asennetta. Eettiseen herkkyteen liittyy myös erilaisten työmenetelmien omaksuminen ja pohdinta oman toiminnan mahdollisista vaikutuksista. (Juujärvi, Myyry & Pessa, 2007, 80 - 91.) Herkkyys on toisaalta myös persoonallisuuden piirre. Tosilla on sitä luontaisesti enemmän kuin toisilla. Uskomme herkkyden lapsen ja perheen tuen tarpeen havaitsemiseen kehittyvän Hupu-koulutuksen ansiosta. Sensitiivisyys lisääntyy arkisissa työtilanteissa harjoittelun ja käytännön kokemusten myötä. Herkkyys havaita tuen tarvetta ja kynnys huolen puheeksiottoon liittyvät kiinteästi toisiinsa. Mikäli kasvattajalla on herkkyttä havaita lapsen ja perheen tuen tarvetta, hänellä on oletettavasti myös matalampi kynnys ottaa huolensa puheeksi vanhempien kanssa.

5.2 Huolen puheeksioton kynnyksen madaltuminen

Huolen puheeksiotto -menetelmä auttaa kasvattajaa kohtaamaan vanhemman. Hankalakin huoli voidaan menetelmän avulla ottaa puheeksi kunnioittavasti ja samalla tukea tarjoten. Menetelmällä voi saada yllättyneitä ja joskus torjuvia ensireaktioita, mutta myös helpotusta ja avoimuutta. (Eriksson & Arnkil 2005, 12.) Uuden asian opetteleminen ja sen käyttäminen vaatii usein koulutusta. Halusimme tässä tutkimuksessa selvittää, oliko Hupu-koulutuksella vaikutusta huolen puheeksioton kynnyksen madaltumiseen. Määrällisen tutkimuksen vastaajista 36 % oli sitä mieltä, että koulutus oli madaltanut kynnystä paljon ja 33 % mielestä kohtalaisesti kuten alla olevasta kaaviosta 1 käy ilmi.

KAAVIO 1. Kynnyksen madaltuminen

Pyysimme laadullisessa tutkimuksessamme haastateltavia arvioimaan Hupu-koulutuksen vaikutusta omaan toimintaan huolen herätessä. Useimmille koulutus oli tuonut varmuutta ja rohkeutta ottaa asioita esille vanhempien kanssa. Haastateltavat kokivat puheeksiottotilanteiden helpottuneen päivä päivältä, kun asioita joutui työstämään. Aikaisemmin monilla oli huoli

siitä, miten vanhemmat kokevat, kun perheen asioita otetaan esille päiväkodissa. Koulutuksen myötä esille nousi vanhempien asemaan asettautuminen. Puheeksioton ”peukalosäännöissä” ohjataan kasvattajaa pohtimaan etukäteen, miten hän ilmaisee asiat vanhemmalle. On tärkeää huomioida, ettei kasvattajan puhe tule tulkituksi moitteeksi tai syytteeksi. (Eriksson & Arnkil 2005, 18.)

”... vähän niinku sellasta rohkasua, että pystyy hyvinkin varhaisessa vaiheessa puuttumaan...” (H1)

”... siis aikasemmin mä ehkä tai siis ainakin mä jännitin siis huomattavan paljon enemmän niitä tilanteita ja sitte tota en ottanu niitä asioita niin herkästi esille...” (H5)

Koimme tärkeäksi selvittää, kenen kanssa ja miten kasvattaja ottaa esille oman subjektiivisen huolensa. Pyysimme määrällisessä kyselylomakkeessa kasvattajia kirjaamaan, kenen kanssa he yleensä ottavat ensimmäisenä huolensa puheeksi. Lähes kaikki vastaajista, eli 96 %, kertoi keskustelewansa ensin työkavereidensa kanssa. Tärkeänä pidettiin asian pikaista puheeksiotamista myös vanhempien kanssa. Kysymys oli lomakkeessa avoimena kysymyksenä ilman valmiita vastausvaihtoehtoja, koska emme halunneet ohjata tutkittavien vastauksia. Monessa vastauksessa oli lueteltu useampia tahoja, joiden kanssa huoli otettiin puheeksi. Syöttäesämme tietoja SPSS-järjestelmään, poimimme ensimmäiseksi nimetyn tahon. Perustimme analysoinnin olettamukseen, että vastaaja oli kirjannut tahot siinä järjestyksessä kuin huolen puheeksiotto etenee.

Teemahaastatteluista nousi selvästi esille, että huolesta keskustellaan ensin oman tiimin kesken. Tällä kasvattaja hakee vahvistusta huolen aiheellisuudesta. Varhaiskasvatuksessa tiimin merkitys korostuu. Työtä tehdään omassa päiväkotiryhmässä, jossa sovitaan miten ja kuka ottaa huolen esille. Usein päädytään siihen, että omahoitaja ottaa asian puheeksi vanhempien kanssa. Mitä useampi työyhteisöstä on osallistunut koulutuksen, sitä enemmän asioista puhutaan ja huoliin tartutaan herkemmin. Haastateltavat kokivat, että on myös asioita, joista tulee välittömästi puhua vanhempien kanssa. Toisinaan vanhemmat ottavat oman huolensa itse puheeksi kasvattajan kanssa. Huolen asteesta riippuen asia otetaan esille keskusteluissa esimiehen tai kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa.

Yhteenvedona voimme todeta, että Hupu-koulutus on madaltanut huomattavasti kynnystä ottaa huolta puheeksi ja muuttanut kasvattajien tapaa toimia huolen herätessä. Koulutuksen myötä tiimin sisällä keskustellaan asioista herkemmin ja asiat otetaan välittömästi puheeksi vanhempien kanssa. Hyvinkään varhaiskasvatuksella on yhteistyötahoina muun muassa päivähoidon perhetyöntekijä ja psykologi. Vanhempia ohjataan ottamaan tarvittaessa yhteyttä

neuvolaan tai perheneuvolaan. Kaupungissamme toimii myös Hyvinkään Kriisikeskus, johon voi ohjata perhettä kriisin kohdatessa. Mielestämme päivähoiton työntekijöiden on tärkeä tuntee auttamistahot, jotta he osaavat ohjata perhettä tilanteen vaatiessa.

5.3 Huolen puheeksioton työvälineet

Huolen puheeksiotto -menetelmä on kehitetty tueksi tilanteisiin, joissa kasvattaja ottaa lapsen tai perheeseen liittyvän huolen puheeksi vanhemman kanssa. Perusajatuksena on tuoda huolta aiheuttava asia esille kunnioittavasti ja samalla apua ja tukea tarjoten. Menetelmä sisältää työvälineitä huolen puheeksiottotilanteiden helpottamiseksi. Kasvattaja voi arvioida omaa huoltaan ja mahdollista lisävoimavarojen tarvetta Huolen vyöhykkeistön avulla. Puheeksioton tukena on mahdollisuus käyttää ennakointilomaketta, joka selkeyttää kasvattajan ajatuksia ja auttaa keskusteluun valmistautumisessa. (Eriksson & Arnkil 2005, 12 - 13.)

Kysyimme määrällisessä tutkimuksessa, käyttävätkö kasvattajat Huolen vyöhykkeistöä työssään. Yli puolet, eli 62 %, vastasi käyttävänsä sitä. Pyysimme vyöhykkeistöä käyttäviä vastaajia tarkentamaan, miten he hyödyntävät sitä työssään. Suurin osa vastaajista kertoi käyttävänsä vyöhykkeistöä huolen arviointiin ja omien ajatusten selkiyttämiseen. Aineistosta nousi esille, että moni kasvattaja oli sisäistänyt vyöhykkeistön ja käytti sitä ajatustasolla.

"määrittelyn apuna, kuinka huolissani olen" (K72)

"selkeyttämään ajatuksia ja helpottamaan asioiden työstöä eteenpäin" (K51)

"päässä eli mielessäni mietin mille alueelle huoli sijoittuu" (K 71)

Eräs vastaaja kertoi käyttävänsä Huolen vyöhykkeistöä ryhmän muiden kasvattajien kanssa käydessään läpi lapsia ja heidän kehitystään. Tästä meille heräsi epäily, käytetäänkö Huolen vyöhykkeistöä lasten leimaamiseen. Vyöhykkeistön kehittäjät Arnkil ja Eriksson ovat ilmaisseet asiasta huolensa. Tätä asiaa olemme käsitelleet jo aiemmin tässä työssämme. Toisaalta yksi vastaaja tarkensi käyttävänsä Huolen vyöhykkeistöä nimenomaan oman huolensa määrittelyyn, eikä lapsen luokitteluun.

Tiedustelimme kyselylomakkeessa myös huolen puheeksioton ennakointilomakkeen käyttöä työvälineenä. 53 % vastaajista ei käytä kyseistä lomaketta, mutta 47 % kertoi käyttävänsä. Yllätysimme, että lähes puolet vastaajista kertoi käyttävänsä ennakointilomaketta. Huolen

puheeksiottotilanteet tulevat usein melko akuutisti ja yllättäen, joten niihin ei välttämättä ehdi ennalta varautua. Huolen puheeksiottoon kehitettyjen työvälineiden käyttö auttaa kasvattajaa jäsentämään omaa huoltansa ja valmistautumaan keskusteluun sekä pohtimaan ennakkoon vanhemman reaktioita. Kaikki kasvattajat eivät käytä konkreettisesti lomakkeita työssään, mutta he ovat tutustuneet niihin ja harjoitelleet niiden käyttöä koulutuksessa. Tätä kautta kasvattajat ovat saaneet eväitä huolen puheeksiottoon ja voivat käyttää työvälineitä apuna ajatustyössä.

Halusimme tarkentaa teemahaastattelujen avulla, millaisissa tilanteissa ja miten kasvattajat ovat ottaneet huolta puheeksi. Haastateltavat kertoivat pyrkivänsä järjestämään keskustelulle rauhallisen paikan ja ottavat asian puheeksi mieluiten vanhemman kanssa kasvotusten. Mikäli se ei ole mahdollista, on hyvä varata aika, jolloin asiasta voi keskustella rauhassa. Haastateltavat kokivat, että huolen puheeksiottoa helpottaa yhteistyön avoimuus ja luottamuksellinen suhde vanhempiin. Toisinaan vanhempi on se osapuoli, joka ottaa huolen puheeksi.

"... yritetään saada se tilanne silleen et ei nyt tässä ku vanhemmat tuo, et pyydetään vähän tohon sivummalle..." (H3)

"... et se toinen puoli on se et kotona on jotain et se tulee se huoli tavallaan sitä kautta..." (H6)

Pyysimme haastateltavia kuvailemaan huolta herättäviä seikkoja, joita he ovat ottaneet puheeksi vanhempien kanssa. Keskusteluja oli käyty lapsen kehitykseen, oppimiseen tai käyttäytymiseen liittyvistä asioista. Myös lapsen vuorokausirytmien epäsäännöllisyys ja rajojen asettaminen olivat herättäneet huolta. Vanhempien toimintaan ja kasvatukseen liittyvät asiat, perheen sisäiset ongelmat, lapsen laiminlyönti tai pahoinpitely koettiin vaikeina asioina ottaa puheeksi. Eräs vastaaja pohti, että joidenkin perheiden kanssa on helppo ottaa puheeksi melkein mikä tahansa asia.

Kaikki haastateltavat kertoivat aloittavansa keskustelun tyyliin "oisko sulla pieni hetki..." tai "ootteko huomannu...". Kasvattajat ovat kokeneet huolen puheeksioton sujuneen helpommin, mitä he ovat etukäteen arvioineet. Eräs haastateltavista vastasi, että huolen puheeksiotto on velvollisuus ja tärkeä osa varhaiskasvatustyötä. Lähes kaikista haastatteluista kävi ilmi, että jaettu huoli on pienentänyt myös kasvattajan omaa huolta. Puheeksioton jälkeen useimmilla on helpottunut olo ja tilanteesta on jäänyt positiivinen mieli.

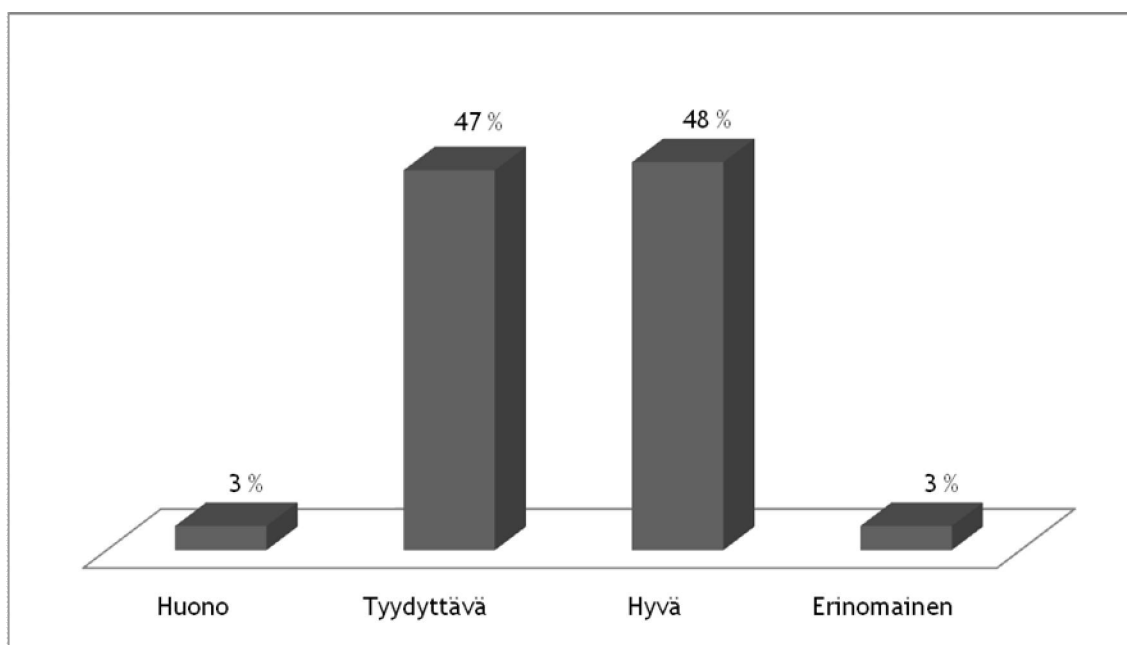
"... mä oon ainakin kokenu sillain et ihanaa ku ollaan yhteistuumin liikenteessä ja tavallaan yhdessä autetaan lasta..." (H1)

Puheeksiotto on dialoginen menetelmä, jonka tavoitteena on saavuttaa ymmärrys toisen osapuolen ajatuksista. Kyse ei siis ole yhteisymmärryksestä, vaan toisen mielipiteiden aidosta kuulemisesta ja kunnioittamisesta. Huoltajan läsnäolo yhteiskeskusteluissa omien asioidensa asiantuntijoina sitouttaa vanhemman paremmin yhteisiin tavoitteisiin ja sopimuksiin pohdittaessa lapsen hyvinvointia. (Eriksson & Arnkil 2005, 37.)

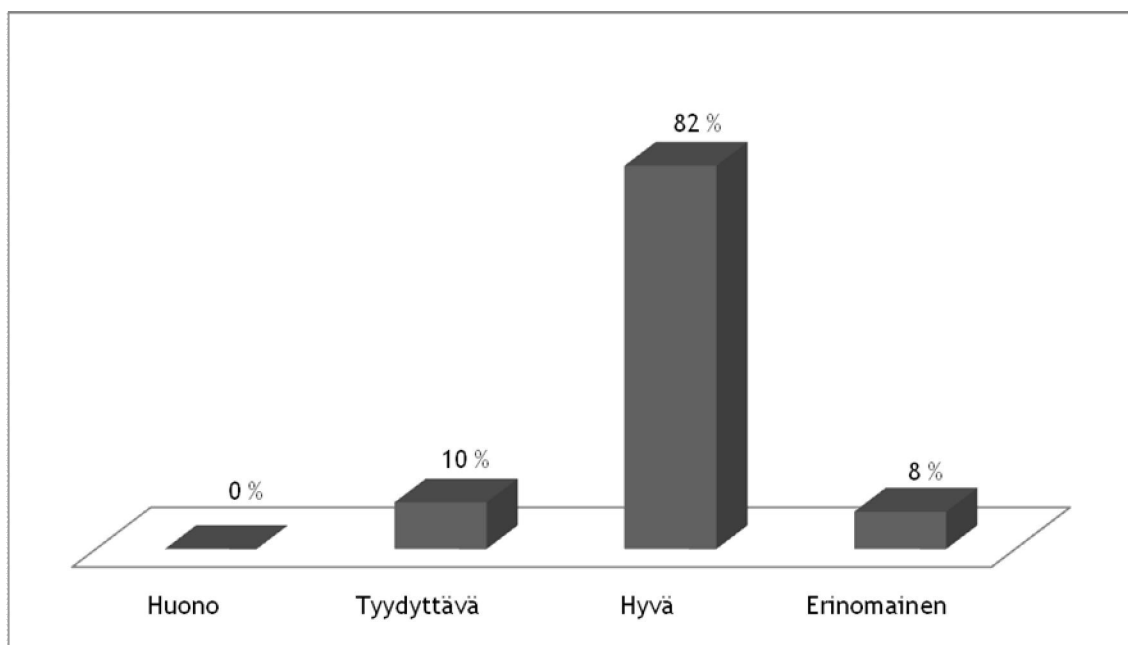
5.4 Hupu-koulutuksen vaikutus kasvattajan taitoon ottaa huolta puheeksi

Kasvattajan aitous, rehellisyys ja avoimuus auttavat vaikeiksi koettujen asioiden käsittelyä. Huolen herätessä on hyödyllistä ihmetellä ääneen ja haastaa asiakas yhteiseen pohdintaan. Mikäli asioista puhutaan suoraan niiden oikeilla nimillä, helpottaa se yhteisen ymmärryksen löytymistä. (Hägman-Laitila, Ruskomaa & Euramaa 2000, 67.) Tämä edellyttää kasvattajalta sensitiivisyyttä ja vuorovaikutustaitoja. Myös huolen puheeksiottoon kehitettyjen menetelmien hallinta tukee kasvattajan taitoa ottaa huolta puheeksi. Koivusen (2009, 158) mukaan yhteistyön onnistumiselle on olennaista kasvattajan luontainen ja kokemuksen myötä opittu taito kohdata vanhemmat. Kasvattajan tulee kiinnittää huomiota, miten hänen omat asenteensa lasta ja vanhempia kohtaan välittyvät.

Pyysimme määrällisessä tutkimuksessa vastaajia arvioimaan taitoaan ottaa huolta puheeksi. Ennen Hupu-koulutusta 48 % vastaajista koki taitonsa hyväksi ja 47 % tyydyttäväksi. Koulutuksen jälkeen peräti 82 % arvio taitonsa hyväksi ja vain 10 % koki taitonsa tyydyttäväksi.

KAAVIO 2. Huolen puheeksioton taito ennen Hupu-koulutusta

KAAVIO 3. Huolen puheeksioton taito Hupu-koulutuksen jälkeen

Tutkimuksestamme käy selvästi ilmi, että koulutuksella oli huomattava vaikutus kasvattajien taitoon ottaa huolta puheeksi. Koulutuksen jälkeen yksikään tutkimukseen vastanneista ei arvioinut taitoaan huonoksi. Sen sijaan jopa 90 % kasvattajista arvioi taitonsa hyväksi tai erinomaiseksi, mikä osoittaa Hupu-koulutuksen tarpeelliseksi ja tulokselliseksi. Teemahaastattelussa todettiin, että Hupu-koulutus antoi eväitä ja työvälineitä huolen puheeksiottoon. Näin ollen se alensi kynnystä ottaa huolta puheeksi. Haastateltavat kokivat, että taito huolen puheeksiottoon lisääntyi sitä mukaa, kun kyseisiä tilanteita oli ollut. Onnistuneet puheeksiotto-tilanteet lisäävät kasvattajan itseluottamusta ja antavat varmuutta tuleviin koitoksiin. Hyvien kokemusten jakaminen työtiimin kanssa antaa positiivisen toimintamallin ja lisää myös muiden uskallusta tarttua huolta aiheuttaviin tilanteisiin.

Huolen herääminen ei aina liity lapseen tai perheeseen. Se voi liittyä myös koko organisaatioon, työyhteisöön tai yksittäiseen työntekijään. Yksi vastaajista toi esille ongelman, miten tulee puuttua työtoverin epäammattimaiseen käytökseen tai työtapaan. Hän koki vaikeaksi ottaa tiimissä puheeksi kollegan epäasiallisen käyttäytymisen jotakin lasta tai työtoveria kohtaan.

"... miten mä puutun siihen, miten mä vien sen asia esimiehelle vai suljenks mä siltä silmäni..." (H4)

Haastateltava koki, että Hupu-koulutuksen ansiosta tästäkin asiasta uskalletaan vähitellen keskustella ääneen. Huolen puheeksiotto -teeman tultua tutuksi, siitä keskustellaan työyhteisö-

söissä myös yleisellä tasolla. Meille asian esille nouseminen oli yllätys, koska ennakkoleikkamuksemme mukaan kasvattajien huolet liittyvät lapseen ja perheeseen. Koimme tämän esilletuomisen tärkeänä. Olemme itsekin kohdanneet kyseisen ilmiön työuramme aikana ja kokeneet keinottomuutta ja epävarmuutta asian puheeksi ottamisessa. Tiluksen (2004, 49) mukaan tarvetta varhaiseen puuttumiseen esiintyy myös työyhteisöissä. Mikäli työyhteisössä ei puututa ajoissa häiritsevään käyttäytymiseen, alkaa kyseisen kollegan käyttäytyminen ärsyttää ja häntä aletaan syrjiä ja ylenkatsoa. Seurauksena on, että varsinaisesta työtehtävästä häviää voimavaroja ongelman pyörittämiseen. Tällöin puuttuminen voi olla myös välittämistä.

Varhainen reagointi on ennaltaehkäisevää toimintaa ja työkykyä ylläpitävän toiminnan ydin. Työyhteisössä, joka voi hyvin, on huolenpidon ja välittämisen kulttuuri. Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus vaikuttaa ja olla osa yhteistä vastuuta ja varhaista puuttumista. Työntekijällä on oikeus saada tukea tilanteissa, mutta myös velvollisuus ottaa työn tekemiseen liittyvät ongelmat puheeksi. Työorganisaatiolle tulisi laatia varhaisen puuttumisen malli, jonka avulla yhteiset toimintakriteerit muodostuvat. Organisaatiotasolla hälytysmerkkejä voivat olla asiakastyytyvyyden heikkeneminen, työilmapiirin huonontuminen, sairauspoissaolojen kasvu ja työterveyspalveluiden lisääntynyt käyttö. Yksilötasolla vastaavia merkkejä voivat olla muutokset käyttäytymisessä, yhteistyöongelmat, myöhästymiset, luvattomat poissaolot ja sairauspoissaolojen lisääntyminen. (Nummelin 2008, 128 - 131.) Mielestämme tähän asiaan tulisi puuttua tulevaisuudessa entistä herkemmin ja löytää keinoja työyhteisön keskinäisten ongelmien ratkaisuun. Terveessä työyhteisössä lapset tuntevat olonsa turvallisiksi ja hyvä ilmapiiri välittyy myös vanhemmille.

5.5 Lisäkoulutustarve liittyen huolen puheeksiottoon

Selvitimme tutkimuksessamme Hupu-koulutuksen käyneiden kasvattajien mahdollisia lisäkoulutustoiveita. Koulutus on tuonut uusia työvälineitä ja erilaisen toimintatavan varhaiskasvatukseen. Uuden asian omaksuminen vaatii kypsyttelyä ja varsinkin ihmissuhdetyössä oppiminen tapahtuu kokemusten kautta. Koimme tärkeäksi kartoittaa, onko kasvattajilla jatkossa tarvetta syventää ja päivittää osaamistaan. Tuloksista nousi selkeästi esille lisäkoulutuksen tarve. Vastaajista 73 % koki tarvitsevänsä ainakin jonkinlaista lisäkoulutusta huolen puheeksiotosta. Toisaalta 25 % arvioi, ettei tarvitse tällä hetkellä lisäkoulutusta huolen puheeksiottoon liittyen.

TAULUKKO 3. Lisäkoulutuksen tarve

Lisäkoulutustarve	Vastaajien määrä	Prosenttiosuus
Ei lainkaan	18	25 %
Vähän	16	22 %
Kohtalaisesti	26	36 %
Paljon	11	15 %
Ei vastausta	2	2 %

Pyysimme lisäkoulutusta toivovia määrällisen kyselyn vastaajia tarkentamaan koulutustarvettaan. Suurin osa vastaajista toivoi lisää käytännön harjoituksia ja päivityskoulutusta. Vastauksissa toivottiin myös vuorovaikutuskoulutusta ja ohjeistusta erilaisten ongelmatilanteiden käsittelyyn. Esille nousivat muun muassa vanhempien päihteiden käyttö, vanhempien ero sekä lapsen suru. Yksipäiväisellä koulutuksella on mahdotonta käsitellä aihetta kovin monipuolisesti. Koulutuksen pääasiallinen tavoite on huolen puheeksiotto -menetelmän esittely ja sen siirtäminen arjen työtä helpottavaksi työtavaksi. Koulutuspäivän aikana tulee esille monia uusia asioita, joiden omaksuminen kestää aikansa. Olisi tärkeätä päästä jakamaan ajatuksia ja kokemuksia jonkin ajan päästä, kun jokaiselle on karttunut käytännön kokemusta huolen puheeksiotto -menetelmän käytöstä ja erilaisista puheeksiottotilanteista.

Lisäkoulutustoiveiden noustessa esille näin laajamittaisesti halusimme pohtia mahdollista täydennyskoulutuksen sisältöä ja rakennetta. Laadimme ehdotuksen koulutuksen etenemisestä huomioiden kasvattajilta tulleet koulutustoiveet. Valitsimme kouluttajat perusturvan omien ammattilaisten joukosta, jotta koulutuksesta ei koituisi lisäkustannuksia kaupungille. Esittelemme ehdotuksen Hupu-lisäkoulutuksen toteuttamisesta kappaleessa 6.

5.6 Hupu-koulutuksen vaikutus kasvattajan työtapoihin huolen puheeksioton osalta

Määrällisen tutkimuksemme keskeisin kysymys oli, kuinka paljon Hupu-koulutus on muuttanut työtapojasi. Vastaajista 44 % arvioi koulutuksen muuttaneen työtapoja kohtalaisesti. 33 % oli sitä mieltä, että koulutus oli muuttanut heidän työtapojansa vähän, mutta toisaalta 15 % ar-

vioi työtapojensa muuttuneen paljon. 8 % arveli, että Hupu-koulutus ei ollut lainkaan vaikuttanut työtapoihin. Yksikään vastaajista ei kokenut, että koulutuksella olisi ollut erittäin paljon vaikutusta työtapoihin.

Edelliseen liittyen selvitimme, onko työvuosien määrällä merkitystä siihen, millainen vaikutus Hupu-koulutuksella oli kasvattajan työtapoihin. Alla olevasta ristiintaulukoinnista käy ilmi, että alle viisi vuotta työkokemusta omaavilla työntekijöillä koulutus oli muuttanut kohtalaisesti heidän työtapojensa, jopa 72 % heistä oli sitä mieltä. Myös työvuosiltaan yli 11 vuotta kasvattajana toimineiden keskuudessa suurin osa koki, että Hupu-koulutus oli muuttanut työtapoja kohtalaisesti. On mielenkiintoista pohtia, miksi 5 - 10 vuotta työtä tehneiden enemmistö koki koulutuksen vaikuttaneen vain vähän heidän työtapoihinsa. Heidän peruskoulutuksesta oli kulunut suhteellisen vähän aikaa, mutta toisaalta he olivat työskennelleet muutamia vuosia ja näin saaneet kartutettua käytännön kokemusta asioista. Tämä saattaa olla vaihe, jolloin kasvattaja kokee oman ammatti-identiteettinsä vahvana ja on saanut luotua oman tapansa tehdä työtä.

TAULUKKO 4. Koulutuksen vaikutus työtapojen muutokseen

Työvuodet	Ei lainkaan muuttanut	Muuttanut vähän	Muuttanut kohtalaisesti	Muuttanut paljon
alle 5 vuotta	0 %	14 %	72 %	14 %
5-10 vuotta	20 %	50 %	10 %	20 %
11-15 vuotta	5 %	35 %	50 %	10 %
16-20 vuotta	16,7 %	16,7 %	50 %	16,7 %
yli 20 vuotta	4 %	38 %	42 %	16 %

Pyysimme vastaajia tarkentamaan avoimella kysymyksellä, miten koulutus oli muuttanut heidän työtapojensa. Vastauksista nousi selkeästi esille koulutuksen antaneen keinoja, varmuutta, ajatuksia, pohdintaa ja rohkeutta ottaa huolta herkemmin puheeksi. Kasvattajien oma pohdinta on lisääntynyt Huolen vyöhykkeistön ja ennakoitilomakkeen käytön myötä. Lasten havainnoinnin arvellaan myös tehostuneen koulutuksen myötä. Kasvattajat kertoivat myös pohtivansa huolen puheeksioton vaikutuksia ja sitä, mitä tapahtuu, ellei huolta oteta puheek-

si. Huomioita kiinnitetään myös enemmän vanhempia kunnioittavaan puhetapaan ja omiin sanavalintoihin.

"mietin tarkemmin, miten huoli otetaan puheeksi. Ihmisten kohtaaminen vaikeiden asioiden parissa on aina haaste" (K32)

"osaan ottaa huolen puheeksi oikealla lähestymistavalla sekä rohkeammin" (K50)

"puutun asioihin heti kun huomaan, arviointi, kartoitus tarvittaessa" (K15)

"osaan esittää lapsen vanhemmille huolesta puhumisen vanhempaa kunnioittavan ja mietin paremmin miten asian vanhemmille esitän" (K19)

Teemahaastatteluissa kasvattajat pohtivat paljolti samoja asioita, kuten koulutuksen tuomaa varmuutta ja rohkeutta asioiden puheeksiottoon. Hupu-koulutuksen kerrottiin antaneen toimintamallin ja "työruckasen". Eräs haastateltava koki koulutuksen kirkastaneen perustyötä ja vahvistaneen käsitystä oman toiminnan oikeellisuudesta. Koulutus oli auttanut kasvattajia miettimään asioita henkilökohtaisella tasolla sekä lisännyt keskustelua työyhteisön sisällä.

"... kohdata se vanhempi niin että saatais mahdollisimman paljon asioita eteenpäin niinku lapsen kannalta..." (H2)

Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen tulokset osoittivat, että Hupu-koulutus oli antanut varmuutta, rohkeutta ja uusia työvälineitä kasvattajille. Huolen puheeksiottoa tuki hyvä ja luottamuksellinen kasvatuskumppanuussuhde. Vaikeitakin asioita oli helpompi ottaa esille, kun luottamussuhde vanhempiin oli jo rakentunut. Tutkimuksen mukaan koulutus oli muuttanut päivähoidon ilmapiiriä avoimemmaksi ja näin ollen jokainen uskalsi paremmin tuoda omia ajatuksiaan esille. Toimintakulttuurissa tapahtunut muutos saattaa osaltaan olla koulutuksen ansioita. On myös oivallettu, ettei lapsi ole irrallinen osa perhettä edes päivähoitoon tullessaan. Lapsi reagoi voimakkaasti perheessä tapahtuviin muutoksiin. Ennen ajateltiin, että päivähoiton tehtävänä on hoitaa lasta, eikä puuttua perheen sisäisiin asioihin. Nyt lapsi nähdään osana perhettä, joten lapsi ja perhe kohdataan kokonaisuutena. Lapsi viettää usein suurimman osan hereilläoloajastaan päiväkodissa. Siksi on erittäin tärkeää, että perhe ja päivähoito toimivat yhteistyössä rakentaen arkea lapsen parhaaksi.

Yhteenvetona voidaan todeta kasvattajien työtapojen muuttuneen Hupu-koulutuksen ansiosta. Työtapojen muutos koostuu monista elementeistä, jotka ovat kaikki kytköksissä toisiinsa. Mikäli kasvattaja on herkkä havaitsemaan lapsen tai perheen tuen tarvetta, hänellä on toden-

näköisesti myös matalampi kynnyks ottaa huolta puheeksi. Vaikeilta asioilta suljetaan helposti silmät, ellei ole taitoa tai voimavaroja kohdata niitä. Huolen puheeksiottoon kehiteltyjen menetelmien käyttö tukee ja helpottaa asioiden esille ottamista. Varhainen puuttuminen ja pientenkin huolten puheeksiottaminen kartuttavat kasvattajan taitoa ja antavat itseluottamusta.

6 Kehittämisehdotukset

Tutkimuksemme tuloksista kävi selkeästi ilmi kasvattajien tarve lisäkoulutukseen huolen puheeksioton osalta. Vastaajista jopa yli 70 % toivoi sitä. Tämän innoittamina lähdimme visioimaan ja kehittämään mahdollista täydennyskoulutusrunkoa ja koulutuksen toteuttamista käytännössä. Pohdimme, että koulutus kannattaisi järjestää jokaiselle työyksikölle erillisenä koulutusiltana. Näin jokaiselle työyhteisölle muodostuisi oma toimintakulttuuri, joka vahvistaisi työyhteisön tapaa toimia yhdenmukaisesti varhaista puuttumista vaativissa tilanteissa. Yhteisten pelisääntöjen laatiminen ei kuitenkaan saa sulkea pois jokaisen työntekijän subjektiivisen huolen esille tuomista. Paras foorumi koulutukselle olisi mielestämme päivähoitoyksiköiden yhteiset työllat, joissa koko henkilökunta on paikalla.

Kouluttajina toimisivat Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluiden Hupu-kouluttajat ja muita perusturvan ammattilaisia, jotka ovat perehtyneet vaikeiden asioiden esille ottamiseen. Ainakin aluksi täydennyskoulutuksia tulisi olla kaksi kertaa vuodessa. Perusolettamus täydennyskoulutuksessa on, että kaikki kasvattajat ovat osallistuneen varsinaiseen Hupu-koulutukseen. Tämä on Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluissa tavoitteena. Varsinaisesta Hupu-koulutuksesta kasvattajat saavat tietotaidon ja työvälineet huolen puheeksiottoon. Täydennyskoulutuksessa vahvistetaan ja laajennetaan varsinaisen koulutuksen tulosta. Kun asiaa pidetään esillä ja ajankohtaisena, tulee siitä myös luonteva työtapa.

Täydennyskoulutus voisi sisältää puheeksioton draamallisia harjoituksia, keskustelua erilaisista tilanteista ja niiden ratkaisusta, asiantuntijaluentoja muun muassa lastensuojelusta ja päihdetyöstä sekä erotilanteesta perheessä. Myös vuorovaikutuskoulutus voisi tukea asioiden puheeksiottamista vanhempia loukkaamatta. Olemme laatineet koulutusrunгон, jossa koulutus toteutettaisiin neljänä kouluskertana kahden vuoden sisällä. Jatkossa taitoja ylläpidetään työyhteisön keskuudessa jatkamalla keskusteluja ja kokemusten jakamista kunkin päivähoitoyksikön johtajan toimesta. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi yksikön työllatissa vuosittain.

Ehdotus Hupu:n täydennyskoulutuksesta Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluihin:

Ajankohta	Koulutuksen sisältö	Kouluttaja
1. vuosi / syksy	Hupu-koulutuksen mieleen palauttaminen ja kokemuksia puheeksiototilanteista	Hupu-kouluttaja
1. vuosi / kevät	Asiantuntijaluento lastensuojelusta, vaikeiden asioiden esille ottaminen, lastensuojeluilmoitus	lastensuojelun työntekijä
2. vuosi / syksy	Vuorovaikutuskoulutus, ihmissuhde/keskustelutaitoja (asiakkaat, työkaverit)	esim. psykologi, kelto, kasv.kump.kouluttaja
2. vuosi / kevät	Draamallisia harjoituksia huolen puheeksiototilanteista	Hupu-kouluttaja
3. vuosi ja siitä eteenpäin	Päivityskoulutus: keskustelua ja kokemusten jakamista huolen puheeksiotosta	varhaiskasvatusyksikön johtaja

7 Pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää Huolen puheeksiotto -koulutusten (Hupu) vaikutusta Hyvinkään varhaiskasvatushenkilöstön työtapoihin määrällisen ja laadullisen tutkimuksen avulla. Työmme teoriapohja rakentuu varhaisen puuttumisen työtapaan varhaiskasvatuksessa. Varhainen puuttuminen on ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä ja koemme sen olevan osa laadukasta varhaiskasvatustyötä. Mielestämme varhaisen puuttumisen menetelmiä ovat huolen herääminen ja sen puheeksiotto, varhainen tukeminen, kasvatuskumppanuus ja verkostoyhteistyö. Lapsen edun näkökulma on vahvasti esillä työssämme. Työn lähtökohtana oli oma mielenkiintomme ilmiöön, varhainen puuttuminen. Käytyämme Hyvinkäällä järjestetyn Hupu-koulutuksen halusimme selvittää, miten huolen puheeksioton menetelmät toimivat arjen työssä.

Esittelimme tutkimustulokset määrittelemiemme kasvattajan työtapoihin vaikuttavien teemojen mukaan. Tutkimustuloksista voidaan todeta Hupu-koulutuksilla olevan merkittävä vaikutus kasvattajien työtapoihin. Tulosten mukaan kasvattajien herkkyyys havaita lapsen tuen tarvetta on lisääntynyt kohtalaisesti. Huolen puheeksioton kynnys on alentunut merkittävästi koulutuksen ansiosta. Vastaajista 36 % koki kynnyksen madaltuneen paljon. Huolen puheeksiottoon kehitettyjä menetelmiä käytetään apuna huolen arvioinnissa ja puheeksi ottamisessa varsin yleisesti. Huolen vyöhykkeistöä kertoi käyttävänsä 62 % ja ennakoitilomaketta 47 %. Tämän tutkimuksen valossa suurin muutos oli tapahtunut kasvattajien taidossa ottaa huolta puheeksi. Koulutuksen jälkeen yli 80 % kasvattajista arvioi taitonsa ottaa huolta puheeksi hyväksi ja 8 % jopa erinomaiseksi. Vastaajista 2/3 koki lisäkoulutuksen tarvetta huolen puheeksiottoon liittyen. Tulostemme perusteella voimme arvioida Hupu-koulutuksella olevan merkittävä vaikutus kasvattajan työtapoihin.

Olemme itse osallistuneet Hupu-koulutukseen ja tehneet työtä Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluissa käyttäen koulutuksen antamia menetelmiä ja välineitä. Olemme siis omakohtaisesti kokeneet koulutuksesta saadun hyödyn. Tämä kenties vaikutti siihen, ettei tutkimuksesta noussut merkittävästi meitä yllättäviä asioita esille. Pohdimme, vaikuttavatko omat ennakoajatuksemme tutkimuksen luotettavuuteen? Uskomme kuitenkin, että tutkimustulokset olisivat olleet samankaltaisia, vaikka joku muu taho olisi tehnyt vastaavan tutkimuksen. Analyysivaiheessa totesimme, että määrällisen ja laadullisessa tutkimuksen aineistoa oli riittävästi tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Aineistosta löytyi samankaltaisia ilmauksia, mutta myös yksittäisiä näkemyksiä.

Hupun täydennyskoulutustarve oli merkittävä tutkimuksestamme esille noussut seikka. Sen pohjalta teimme oman lisäkoulutusta koskevan kehittämisehdotuksemme, jonka esittelimme

luvussa kuusi. Toinen mielestämme tärkeä asia oli huoli työkaverin käytöksestä tai epäammattillisuudesta ja siitä, miten kyseiseen asiaan tulisi puuttua, ottaa huolta puheeksi. Hyvinkään kaupungin henkilöstökeskus järjesti yhdessä Kevan (Kuntien eläkevakuutus) kanssa tänä syksynä esimiehille koulutustilaisuuksia aiheesta ”Kahden kesken -puheeksiottaminen”. Koulutuksen tarkoituksena oli valmentaa esimiehiä henkilöstön työkyvyn heikkenemiseen liittyvien ja muiden hankalilta tuntuvien asioiden puheeksiottoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Varhaisen puuttumisen teema on hyvin ajankohtainen sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Valtakunnallinen VARPU-verkosto (2008) on laatimassa varhaisen puuttumisen eettisiä periaatteita tutkimusprofessori Tom Arnkilin johdolla. Verkoston tavoitteena on luoda ydintavoitteet ja eettiset periaatteet, joita noudatettaisiin kaikissa lapsi- ja perhepalveluissa. Luonnoksessa on kymmenen toimintaperiaatetta, joista esittelemme muutaman yksityiskohdan. Kohdassa kolme veloitetaan jokaista ottamaan huolensa puheeksi kunnioittavasti, kunnioittava puheeksiottaminen tähtää yhteistyöhön. Kohta viisi edellyttää yhteistyöltä vuoropuhelua, jossa on tärkeä kuunnella ja tulla kuulluksi. Kohdassa seitsemän yhdistyy tuki ja ohjaus. Varhainen puuttuminen tähtää asianosaisten itsenäisyyden ja elämänhallinnan kasvuun. VARPU-verkoston tavoitteiden mukaisesti ”Varhainen puuttuminen on varhaista vastuunottoa omasta toiminnasta toisten tukemiseksi”.

Hyvinkäällä on ollut vuosien varrella useita vanhemmuuden tukemiseen ja varhaiseen puuttumiseen liittyviä hankkeita. Jussinlinnan päivähoiton vanhempien kasvatustyön tukiprojektin (2000 - 2003) tarkoituksena oli kehittää työtapoja ja menetelmiä, joilla voidaan entistä paremmin vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. (Jussinlinnan päivähoiton vanhempien kasvatustyön tukiprojekti 2003.) Päivähoiton, neuvolan ja sosiaalitoimen yhteisen Yökylä-hankkeen (2003 - 2007) tavoitteena oli vakiinnuttaa Hyvinkäälle toimintamalli, jossa perheen kanssa toimivat tukiverkostot voivat hyödyntää Yökylän palveluita lapsiperheiden tueksi. Toimintamuotoina olivat tilapäishoito ja unikoulu, jotka vakinaistettiin hankkeen päätyttyä, eli tammikuussa 2008. Yökylä-hankkeen eräänä tavoitteena oli luoda Hyvinkäälle toimiva kolmikannan yhteistyömalli, jossa eri palvelualueiden työntekijät voisivat olla kontaktissa yhteisiin asiakkaisiin ja toisiinsa. Näin sai alkunsa Perhekeskus Pikku-Veturi, joka tarjoaa vanhemmille vertaisryhmän tukea ja lapsille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja sekä kokea iloa ja elämyksiä erilaisissa toiminnoissa. (Yökylä-hanke 2007.) Hyvinkäällä toteutetuilla hankkeilla ja koulutuksilla on ollut merkittävä vaikutus näkemyksemme kasvattajan mahdollisuuksista lapsen ja perheen kokonaisvaltaiseen tukemiseen varhaiskasvatuksessa.

Hyvinkäällä kehitetään parhaillaan ennalta ehkäisevän tuen muotoja. Suunnittelija Heidi Vesa (2009) on koonnut ”Varhaisen tuen yhteistyö- ja palvelumallin”, jossa kartoitetaan laajasti

Hyvinkään varhaiskasvatuspalveluiden, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen varhaisen tuen käytäntöjä alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä osalta. Malli sisältää selkeät toimintaohjeet ja palvelupolut erilaisiin varhaista puuttumista ja tukea vaativiin tilanteisiin. Vesan laatima raportti on eräänlainen käsikirja tueksi arjen työhön. Myös Hupu-koulutuksen sisällön kehittäminen ja muokkaaminen Hyvinkäällä on työn alla. THL:n järjestämään kouluttaja-koulutukseen osallistuu parhaillaan kolme perusturvan työntekijää. Hupu-koulutuksia on tarkoitus jatkaa vuonna 2010 yhden entisen ja näiden uusien kouluttajien toimesta.

Monilla yhteiskunnallisilla päätöksillä on suuri vaikutus lapsiperheiden elämään. Etenkin viimeaikaiset alkoholipoliittiset päätökset tuntuvat hyvin konkreettisesti joidenkin lapsen arkitodellisuudessa. Monet perheet ovat hädin tuskin selvinneet 1990-luvun laman seurauksista, kun puhutaan taas taantumasta, jonka ennustetaan edelleen syvenevän. Suurin köyhyysriski on yksinhuoltajaperheillä, joiden pienituloisuusaste on noussut jyrkästi viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. (Tilastokeskus.) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on huomassa kasvussa. Se kertoo perheiden lisääntyvästä pahoinvoinnista. Kunnat joutuvat satsaamaan varoja korjaavaan työhön ennaltaehkäisevän työn kustannuksella. Uskomme, että pitkällä tähtäimellä saataisiin mittavia säästöjä, mikäli perheille olisi riittävästi tukea jo ennen varsinaisten ongelmien syntymistä. Perheet elävät nykyään monenlaisten paineiden alla. Jatkuva kiire ja suorittamisen tarve ovat tuttuja lapsuudesta alkaen. Vauvatkin "tarvitsevat" monenlaisia harrastuksia vauvauinteineen, muskareineen ja värikylpyineen. Vanhemmilta on kadonnut luontainen kyky puuhailla lastensa kanssa arkisia asioita. Syyllisyys ja stressi vaivaavat yhä useampia vanhempia ja paineet näkyvät uupumuksena, parisuhdeongelmina sekä toisinaan liiallisena päihteiden käyttönä. Pitäisi löytää uusia keinoja tukea perheitä niin varhaisessa vaiheessa, ettei uupumus- ja syrjäytymiskierre ole vielä alkanut.

Ennaltaehkäisevä työ kannattaa aloittaa jo ennen lapsen syntymää. Neuvola tarjoaa jokaiselle ensimmäistä lasta odottavalle perheelle vapaaehtoista perhevalmennusta. Hyvinkäällä perhevalmennusta uudistetaan parhaillaan ja uuden valmennusmallin toimivuutta testataan pilottiryhmän avulla. Esikuvana on käytetty ruotsalaista Leksandin mallia, joka perustuu tehostettuun, pitkäkestoiseen vanhempainkasvatukseen. Perhevalmennus koostuu yhdeksästä valmennuskerrasta, joista kuusi ajoittuu ennen lapsen syntymää ja kolme sen jälkeen. Valmennuksen tavoitteena on tarjota tuleville vanhemmille moniammatillista tietoa ja tukea sekä tulevaan synnytykseen että uuteen elämäntilanteeseen. (Hämäläinen 2009.)

Opinnäytetyöprosessimme oli pitkä ja haastava. Aineistoa kertyi lopulta niin runsaasti, että jouduimme pohtimaan työmme rajausta. Oma mielenkiintomme ja innostuksemme työn tekemiseen säilyi koko prosessin ajan, vaikka työn ja opiskelun yhteensovittaminen tuotti välillä vaikeuksia. Toivomme tutkimuksestamme olevan hyötyä, kun Hyvinkäällä pohditaan Hupu-koulutusten jatkamista ja kehittämistä sekä varhaisen tuen merkitystä lasten ja perheiden

hyvinvointiin. Haluamme nostaa esille tutkimustuloksista kasvattajien täydennyskoulutuksen toiveen. Sen innoittamina ryhdyimme suunnittelemaan jatkokoulutusrunkoa, jonka esittelimme luvussa kuusi. Meidän opinnäytetyömme käsitteli huolen puheeksiottoa kasvattajan näkökulmasta. Asiaa olisi mielenkiintoista tutkia myös vanhemman näkökulmasta. Jatkotutkimus voisi käsitellä vanhempien kokemuksia huolen puheeksiottotilanteista varhaiskasvatuksessa.

Haluamme esittää kiitokset Hyvinkään Varhaiskasvatuspalvelujen johtajalle Hiikka Toiviaiselle, joka mahdollisti tämän työn tekemisen. Kiitämme myös aluejohtajia ja kaikkien päivähoitoyksiköiden johtajia, jotka huolehtivat kyselylomakkeiden jakamisesta ja kannustivat meitä tutkimuksen tekemisessä. Erityiskiitokset ansaitsevat kaikki tutkimukseen osallistuneet kasvattajat myönteisestä suhtautumisesta ja kiinnostuksesta työtämme kohtaan. Kiitämme myös opponenttiamme Elli Iranta-Lindqvistiä sekä kaikkia opiskelutovereitamme tuesta ja kannustavasta palautteesta. Kiitokset ansaitsee myös ohjaava opettajaamme Päivi Marjanen, jonka asiantuntevasta ohjauksesta ja rakentavasta kritiikistä saimme uskoa prosessin läpi viemiin.

Lähteet

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Tampere: Tammer-Paino.
- Alila, K. & Kronqvist E-V. 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki: Yliopistopaino.
- Arnkil, T. 2009. Hyvää tarkoittaen, mutta loppuun asti pohtimatta. Tesso 5, 31.
- Arnkil, T. & Eriksson, E. 2008. Älkää leimatko lapsia huolen vyöhykkeistöllä! Dialogi 8, 20 -21.
- Arnkil, T., Eriksson, E. & Arnkil, R. 2002. Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektin kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes. Raportteja 253. 2. painos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.
- Bruce, T. 1997. Early Childhood Education. Second edition. Great Britain: Hodder & Stoughton.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.
- Forsberg, H., Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell.
- Harrikari, T. 2008. Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 87. Helsinki: Hakapaino.
- Harrikari, T. 2006. Lasten ja nuorten kotiintuloaikoja koskevat käytännöt Etelä-Suomen läänin alueen kunnissa. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 2006/106. Helsinki: Multiprint.
- Heikkilä, M. 2002. Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Tammer-Paino, 165 - 176.
- Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita Prima.
- Helminen, J. 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell.
- Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle - työväliseenä kehittämisvalikko. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 62. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 1. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hokkanen, T. 2002. "Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää" Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 119 - 140.
- Huhtanen K. 2004a. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitosa. Tampere: Tammer-Paino.
- Huhtanen, K. 2004b. Varhainen puuttuminen - ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer Paino, 188 - 210.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.
- Häggman-Laitila, A., Ruskomaa, L. & Euramaa, K-I. 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Helsinki: Paino Käpylä Print.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: Dark.
- Jokimies, J. & Lahtiperä, L. 2006. Systeemiajattelu kasvattajan työssä. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino, 57 - 71.
- Jokivuori, P. & Hietala, R. 2007. Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.
- Jussinlinnan päivähoiton vanhempien kasvatustyön tukiprojekti. 2003. Loppuraportti. Hyvin-kää. Perusturvakeskus.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoriat ja käytänteet. Jyväskylän Ammatikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2007. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 63. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 281. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ- ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 99 - 118.
- Kivimäki, S. 2009. Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena. Pro gradu. Tampereen Yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos.

- Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer Paino, 73 - 104.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell.
- Kokko, R-L. 2006. Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.
- Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 30 - 50.
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino, 124 - 140.
- Kähkönen, P. 1995. Lapsi lastensuojelun asiakkaana. Teoksessa Aho, S., Kulmala, U., Räihä, H., Porkka, S. & Timlin, T. (toim.) Lapsen etu. Sarja B: Raportit ja selvitykset 8. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku: Painosalama, 15 - 27.
- Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lahikainen, A. 2001. Lasten kuuntelemisesta ja sen esteistä. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell, 21 - 46.
- Latvala E. & Vanhanen-Nuutinen L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen S. & Nikkonen M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell, 21 - 43.
- Lyyra, V. & Salmela, A-R. 2004. Kasvuturve-projekti. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer Paino, 18 - 58.
- Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Nummelin, T. 2008. Stressi haastaa työkyvyn. Varhainen puuttuminen esimiehen työkaluna. Juva: WS Bookwell.
- Pesonen, A-E. 2006. Koulu yhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: Bookwell, 79 - 90.
- Pihlaja, P. & Viittala, R. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. 2009. Dialoginen verkostotyö. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Esa Print.
- Siljander, P. 1992. Metodologisen eklektismin ongelma kasvatustieteessä. Kasvatus 23 (1), 14 - 21.
- Sillanpää J. 2008. Yhä useampi lapsi joutuu pärjäämään omillaan pienestä pitäen. Helsingin Sanomat. Artikkelijulkaisu 6.8.2008.
- Sipari, S. 2008. Kuntotuttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Suhonen, E. 2005. Elämää lähiöpäiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino, 47 - 56.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki. (417/2007) Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino.

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Juva: WS Bookwell.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1.-7. painos. Juva: WS Bookwell.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2004. Stakes. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Vammala: Vammalan Kirjapaino.

Viittala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 10. osin uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Yökylä-hanke Hyvinkään kaupungissa. 2007. Loppuraportti. Hyvinkään kaupunki. Perusturvakeskus. Lasten päivähoito ja esiopetus.

Elektroniset lähteet:

Lastenklirikoiden kummit. 2008. Pienten lasten vanhemmilla hälyttävän vähän aikaa lapsilleen. Tutkimus. Viitattu 21.9.2009. <http://www.kummit.fi/index.php?id=213&view=49>

Pellinen, S. 2008. Huoli varhaisen puuttumisen mahdollistajana. Tutkimus lastensuojelun ja päivähoidon kokemasta huolesta. Kuopion Yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiaaliryön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 14.10.2009. http://docs.google.com/gview?a=v&q=cache:DTfMiRMu_ngJ:www.uku.fi/sostyo/tiivistelmat/Suom08/Pellinen.pdf+Pellinen+Saara&hl=fi&gl=fi&sig=AFQjCNHhvkoUTfIY6tIFq-mxwjXdEA4Omg

Pyhäjoki, J. 2008. Dialogisuus-päivä. Varhainen puuttuminen, avoin yhteistyö ja dialogisuuden edistäminen perheiden ja ammattilaisverkostojen kanssa. Oppilashuollon kehittämishanke. 7.2.2008. Lahti. Viitattu 29.3.2009. <http://209.85.129.132/search?q=cache:TCksh9pxuYcJ:www.edu.lahti.fi/~tukipro/cgi-bin/dialogisuuskoulutus.ppt+Jukka+Pyh%C3%A4joki&cd=8&hl=fi&ct=clnk&gl=fi>

Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Huolen vyöhykkeistö. Viitattu 21.9.2009. http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/436F58D4-A3E1-4EDD-81F7-5050E273A455/0/Huolen_vy%C3%B6hykkeist%C3%B6.pdf

THL. 2009. Huolen vyöhykkeistö - apuväline avoimen yhteistyön kehittämiseksi. Viitattu 6.10.2009. <http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/vyohykkeisto/index.htm>

Tilastokeskus. Tulonjakotilasto 2007. Pienituloisuus. Viitattu 14.10.2009. http://www.stat.fi/til/tjt/2007/tjt_2007_2009-05-20_kat_004_fi.html

Valtari, M. SPSS-opas. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. Viitattu 7.3.2009. <http://www.valt.helsinki.fi/atk/stat/opus/>

VARPU-verkosto. 2008. Eettisten periaatteiden luonnos. Viitattu 14.10.2009. <http://groups.stakes.fi/VERK/FI/Varpu/index.htm>

Julkaisemattomat lähteet:

Hämäläinen, H. 2009. Uudistettu perhevalmennusmalli Hyvinkäällä. Haastattelu 15.9.2009.

Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Luento 9.9.2009 Hyvinkää-sali.

Pyhäjoki, J. 2005. Varhainen puuttuminen ja toimivat työkäytännöt ylisektorista yhteistyötä tukemassa. Luento 3.3.2005. Yökylähanke, Hyvinkää.

Raunio, H. 2008. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä lastensuojelu päivähoidossa - päivähoiton työntekijöiden ajatuksia. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hyvinkää.

Sinko, P. 2008. Ehkäisevä lastensuojelu. Luento 30.10.2008. Ammattikorkeakoulujen valtakunnalliset varhaiskasvatuspäivät 30.10.-31.10.2008 Hyvinkään Laurea.

Vesa, H. 2009. Varhaisen tuen yhteistyö ja palvelumalli. Hyvinkää. Haastattelu 6.10.2009.

Liitteet

Tutkimuslupa-anomus	61
Laurean tutkimuslupa	62
Tutkimuslupa	63
Ennakointilomake	64
Saatekirjelmä johtajille	67
Saatekirjelmä määrällisen tutkimuksen vastaajalle	68
Määrällisen tutkimuksen kyselylomake	69
Teemahaastattelurunko	71

Laurea-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Hyvinkää
Uudenmaankatu 22
05800 HYVINKÄÄ

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

16.3.2009

Hyvinkään Kaupunki/Perusturvakeskus
Varhaiskasvatusjohtaja Hilka Toiviainen
PL 46
05801 HYVINKÄÄ

Opiskelemme Hyvinkään Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmassa sosio-
nomeiksi (amk).

Teemme opinnäytetyötä työnimellä "Huoli puheeksi Hyvinkään päivähoitossa". Tarkoituk-
semme on tutkia Huolen puheeksiotto -koulutuksen (Hupu) vaikutusta Hyvinkään päiväkotien
kasvatushenkilöstön työkäytäntöihin. Tavoitteenamme on selvittää miten Huolen puheeksiotto
-koulutus on vaikuttanut kasvatushenkilöstön työtapaan ja huolen puheeksiottoon.

Opinnäytetyössämme teemme sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen. Määrällinen
tutkimus toteutetaan kyselylomakkeella, jolla pyrimme tavoittamaan kaikki tähän mennessä
Huolen puheeksiotto -koulutukseen osallistuneet hyvinkääläisten päiväkotien kasvattajat.
Laadullisella tutkimuksella on tarkoitus syventää määrällisen tutkimuksen tuloksia. Laadulli-
nen tutkimus toteutetaan teemahaastatteluna 5-6 päivähoiton työntekijälle, jotka ovat käy-
neet kyseisen koulutuksen.

Pyydämme tutkimuslupaa kyselylomakkeilla suoritettavaan aineiston keräämiseen sekä lupaa
teemahaastatteluihin edellä mainituilta kohderyhmiltä. Liitteenä opinnäytetyön ideapaperi
sekä alustava kyselylomake, johon saatamme tehdä pieniä tarkennuksia työn edetessä. Tut-
kimusaineisto on tarkoitus kerätä kevään 2009 aikana. Suunnitelmiemme mukaan opinnäyte-
työmme valmistuu tämän vuoden loppuun mennessä.

Ystävällisin terveisin

Nina Siivonen
nina.siivonen@laurea.fi

Ulla Vuorinen
ulla.vuorinen@laurea.fi

Liitteet:
Opinnäytetyön ideapaperi
Alustava kyselylomake Hyvinkään päiväkotien kasvatushenkilökunnalle

LAUREA - AMMATTIKORKEAKOULU

TUTKIMUSLUPA

Opinnäytetyön tekijä/tekijät *Mina Siivonen ja Ulla Vuorinen*

Opinnäytetyön tekijän/tekijöiden yhteystiedot
Mina: 040 500 6893
Ulla: 050 373 9346

Opinnäytetyön tekijän/tekijöiden osoite/osoitteet
Mina: Luhtatie 2, D.20, 05510 HVAK
Ulla: Lehtiniityntie 10 A, 01120 RIK.

Organisaatio/yksikkö
 Organisaation/yksikön yhteystiedot
Laurea Hyvinkää
Vuodenmaankatu 22, 05500 HVAK

Instituutti
 Koulutusohjelma
Laurea Ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyön ohjaaja
 Opinnäytetyön ohjaajan yhteystiedot
Päivi Marjanen
p.(on) 8868 7917

Opinnäytetyön nimi
Huoli puheeksi Hyvinkäällä
(työnimi)

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma
Huolen puheeksiotto -koulutuksen
vaikutus Hyvinkään päiväkoti-
kasvatushenkilöstön työtapaan

Opinnäytetyön aineisto ja menetelmät
ks. liitteenä opinnäytetyön idea-
paperin ja alustava määrällisen
tutkimuksen kyselylomake

Hyvinkää *12.3.2009*
 Paikka ja aika

Mina Siivonen *Ulla Vuorinen*
 Opinnäytetyön tekijän/tekijöiden allekirjoitus/allekirjoitukset

Hyvinkää *16.3.2009*
 Paikka ja aika

Päivi Marjanen
 Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus

Opiskelijalla on opinnäytetyötä tehdessään samanlainen vaitiolovelvollisuus kuin sosiaali- ja terveysalan virkasuhteisella työntekijällä. Hän on velvollinen ehdottomasti turvaamaan opinnäytetyössään tarkastelemiensa henkilöiden intymiteetin ja anonymiteetin.

HYVINKÄÄN KAUPUNKI
Perusturva
varhaiskasvatuksen johtaja Hilkka Toiviainen

PÄÄTÖS
§ 77
17.03.2009

TUTKIMUSLUPA / NINA SIIVONEN JA ULLA VUORINEN

(Valmistelija: asiakassihteeri Riitta Rautiainen p. (019) 459 4952)

Nina Siivonen ja Ulla Vuorinen opiskelevat Hyvinkään Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomeiksi. He anovat tutkimuslupaa liittyen opinnäytetyöhön, joka on työnimeltä ”Huoli puheeksi Hyvinkään päivähoitossa”. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten Huolen puheeksiotto – koulutus on vaikuttanut Hyvinkään päiväkotien kasvatushenkilöstön työkäytäntöihin.

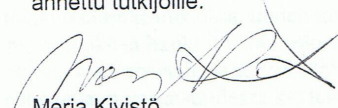
Opinnäytetyössä tehdään määrällinen ja laadullinen tutkimus. Määrällinen tutkimus toteutetaan kyselylomakkeella ja laadullinen teemahaastatteluna oheisen anomuksen mukaan. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat kaikki jo Huolen puheeksiotto – koulutukseen osallistuneet hyvinkääläisten päiväkotien kasvattajat. Tutkimusaineisto kerätään kevään 2009 aikana.

Päätös Myönnän Nina Siivoselle ja Ulla Vuorelle anomuksen mukaisen tutkimusluvan.

Ehtona on, ettei tutkimuksessa käytetä lapsiin, lasten vanhempiin ja työntekijöihin liittyviä henkilökohtaisia tietoja ja että tutkimuksessa olevan varhaiskasvatuspalveluiden henkilökunta on antanut suostumuksensa osallistua tutkimukseen.

Valmis kirja/raportti tulee toimittaa Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuskeskukseen kirjallisessa muodossa nidottuna.

Sosiaali- ja terveydenhuollon salassa pidettävien asiakirjatietojen tutkimuskäyttökirje on annettu tutkijoille.

Merja Kivistö
vs. varhaiskasvatuksen johtaja

Liitteet anomus
tutkimussuunnitelma
kyselylomake
Sosiaali- ja terveydenhuollon salassa pidettävien asiakirjojen tutkimuskäyttökirje

Tiedoksi Nina Siivonen
Ulla Vuorinen
varhaiskasvatuspalvelun yksiköt
petula

Stakes/ Arnkil & Eriksson

HUOLEN PUHEEKSIOTON ENNAKOINTILOMAKE

Lomake on tarkoitettu tueksesi tilanteissa, joissa:

- sinulla on huolta lapsesta / nuoresta
- et ole syystä tai toisesta ottanut asiaa selvästi puheeksi huoltajien kanssa ja
- haluat kehittää huolen ilmaisemista osana työtäsi lasten ja nuorten hyväksi

Lomakkeessa on kolme osaa:

Ensimmäinen osa A on tarkoitettu täytettäväksi silloin kun olet valitsemassa tilannetta, jossa aiot kehittää huolenaiheesi puheeksiottamista.

Toinen osa B on tarkoitettu täytettäväksi silloin, kun olet juuri valmistautumassa tapaamaan lapsen/nuoren huoltajan tai huoltajat. Voit käyttää lomaketta myös muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa.

Kolmas osa C on tarkoitettu täytettäväksi pian tuon tapaamisen jälkeen.

A. Täytettäväksi, kun valitset tilannetta (kysymykset 1-3)

1a. Perustiedot lapsesta/nuoresta, perheestä (ilman tunnistetietoja)

1b. Perustiedot sinusta: toimipisteesi, ammattisi

2. Keitä perheenjäseniä tapaat ja mitä teet heidän kanssaan?

3a. Mistä olet huolissasi lapsen/nuoren tilanteessa?

3b. Mitä tapahtuu, jos et ota huoltasi puheeksi?

3c. Mille vyöhykkeelle huolesi sijoittuu? (rastita)

Pieni huoli

Harmaa vyöhyke

Suuri huoli

B. Täytettäväksi ennen tapaamista (kysymykset 4-8)

4. Missä asioissa (arviosi mukaan) lapsen/nuoren huoltaja (t) kokee saavansa sinulta tukea? Onko asioita, joissa hän (he) voi kokea sinut uhkaavaksi?

Tuki:

Uhka:

5a. Mitä voimavaroja lapsessa/nuorella ja hänen tilanteessaan näet ja mitä voisit niistä kertoa huoltajalle/huoltajille?

5b. Mitä sinä ja huoltaja(t) voisitte tehdä tahoillanne ja/tai yhdessä lapsen/nuoren tilanteen parantamiseksi?

6. Miten otat huolesi ja yhteistyötoiveesi esille? Sanoita; mieti vaihtoehtoisia tapoja ilmaista huolesi, se miten kerrot voimavaroista ja ehdotat yhteistyötä.

7a. Ennakoi mitä tapahtuu puheeksiottamistilanteessa. Kuka reagoi ja miten?

7b. Ennakoi mihin puheeksiottaminen johtaa lähitulevaisuudessa?

Jos ennakoit, että puheeksiottaminen heikentää mahdollisuuksia huojentaa lapsen/nuoren tilannetta, palaa pohtimaan a) missä todella tarvitsit huoltajan/hoitajien apua ja b) miten saat tuon avun; eli sanoita yhteistyötarjojaksesi uudestaan.

8. Millainen tila ja aika olisi tällaiselle kohtaamiselle otollinen eli milloin ja missä otat asian puheeksi?

C. Täytettäväksi pian tapaamisen jälkeen (kysymykset 9-11)

9. Miten toteutit puheeksiottamisen?

10. Mitkä olivat tunnelmasi puheeksioton:

- a) alla
- b) aikana
- c) jälkeen

11a. Katso ennakoitjesi kysymyksessä n:o 7. Tapahtuiko niin kuin ennakoit vai jotakin muuta? Koitko jotain yllättävää?

11b. Miltä toiminta lapsen/nuoren tilanteen helpottamiseksi nyt näyttää? Mikä herättää toiveikkuuttasi? Mikä huolestuttaa edelleen?

11c. Mitä aiot tehdä tämän huolesi vähentämiseksi?

Hyvä päivähoitoyksikön johtaja!

13.5.2009

Olemme kaksi Sosionomi (AMK) opiskelijaa Hyvinkään Laureasta ja teemme opinnäytetyötä aiheesta "Huoli puheeksi Hyvinkäällä". Työmme keskeinen käsite on varhainen puuttuminen ja siihen liittyvät työmenetelmät. Opinnäytetyöhömmä liittyy teemme tutkimuksen Huolen puheeksiotto -koulutuksen vaikutuksesta päivähoiton kasvattajien työtapoihin. Tutkimusluvan olemme saaneet 17.3.2009.

Tutkimuksemme ensimmäisessä vaiheessa teemme kyselyt kaikille päiväkotien kasvattajille, jotka ovat käyneet Huoli puheeksi -koulutuksen. Kyselylomakkeet, saatekirjeet kyselyyn osallistujille ja vastauskuoret ovat ohessa. Toivomme päivähoitoyksiköiden johtajilta myönteistä suhtautumista sekä työntekijöiden motivointia kyselyyn vastaamiseen. Pyydämme johtajia toimittamaan kyselylomakkeet koulutukseen osallistuneille kasvattajille mahdollisimman pian. Viimeinen palautuspäivä kyselylomakkeille on 29.5.2009.

Mikäli sinulle on jotain kysyttävää tutkimuksestamme, voit ottaa meihin yhteyttä joko sähköpostilla nina.siivonen@hyvinkaa.fi tai ulla.vuorinen@hyvinkaa.fi tai puhelimella 040 500 6893 / Nina ja 050 373 9346 / Ulla.

Ystävällisin terveisin, Nina Siivonen ja Ulla Vuorinen

HEI PÄIVÄHOIDON KASVATTAJA!

13.5.2009

Olemme kaksi Sosionomi (AMK) opiskelijaa Hyvinkään Laureasta ja teemme opinnäytetyötä aiheesta "Huoli puheeksi Hyvinkäällä". Työmme keskeinen käsite on varhainen puuttuminen ja siihen liittyvät työmenetelmät. Opinnäytetyöhömmä liittyen teemme tutkimuksen Huolen puheeksiotto -koulutuksen vaikutuksesta päivähoidon kasvattajien työtapoihin. Olemme saaneet tutkimusluvan 17.3.2009. Tutkimuskyselyn vastaukset tulemme käsittelemään ehdottoman luottamuksellisesti siten, ettei yksittäisen vastaajan henkilöllisyys tule esille lopullisessa opinnäytetyössämme. Aineiston analysoinnin jälkeen hävitämme kyselylomakkeet eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen.

Olet osallistunut Hyvinkäällä järjestettyyn Huolen puheeksiotto -koulutukseen, joten toivomme sinun vastaavan tähän kyselyyn. Vastauksesi on erittäin tärkeä kattavan aineiston saamiseksi. Mukaan olemme liittäneet valmiiksi osoitetun vastuskuoren, jonka voit lähettää kaupungin sisäisen postin kautta. Palautathan vastauksesi viimeistään 29.5.2009 mennessä.

Opinnäytetyömme toisessa vaiheessa teemme teemahaastattelut muutamalle päivähoidon kasvattajalle. Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan ko. haastatteluun, voit ottaa meihin yhteyttä sähköpostilla: ulla.vuorinen@hyvinkaa.fi

Mikäli sinulle on jotain kysyttävää tutkimuksestamme, voit ottaa meihin yhteyttä joko sähköpostilla nina.siivonen@hyvinkaa.fi tai ulla.vuorinen@hyvinkaa.fi tai puhelimella 040 500 6893 / Nina ja 050 373 9346 / Ulla.

Ystävällisin terveisin, Nina Siivonen ja Ulla Vuorinen

KYSELYLOMAKE HYVINKÄÄN PÄIVÄKOTIEN KASVATTAJILLE

Ympyröi vastauksesi.

1. Vastaajan sukupuoli 1 = nainen 2 = mies

2. Vastaajan ikä

0 = alle 20 v. 1 = 20-25 v. 2 = 26-30 v. 3 = 31-40 v. 4 = 41-50 v. 5 = yli 51 v.

3. Työvuotesi kasvattajana päivähoidossa

0 = alle 5 v. 1 = 5-10 v. 2 = 6-10 v. 3 = 11-15 v. 4 = 16-20 v. 5 = yli 20 v.

4. Onko koulutus vaikuttanut herkkyyteesi havaita lapsen tuen tarvetta?

0 = Ei lainkaan 1 = Vähän 2 = Kohtalaisesti 3 = Paljon 4 = Erittäin paljon

5. Onko koulutus madaltanut kynnystä ottaa huolta puheeksi?

0 = Ei lainkaan 1 = Vähän 2 = Kohtalaisesti 3 = Paljon 4 = Erittäin paljon

6. Kenen kanssa yleensä otat ensimmäisenä puheeksi subjektiivisen huolesi?

7. Käytätkö Huolen vyöhykkeistöä työssäsi? Kyllä En
(vyöhykkeet: ei huolta, pieni huoli, huolen harmaa vyöhyke, suuri huoli)

8. Mikäli käytät, niin miten käytät Huolen vyöhykkeistöä?

9. Oletko käyttänyt Huolen puheeksioton ennakointilomaketta miettiessäsi huolen puheeksiottoa? Kyllä En

10. Kuinka paljon koulutus on muuttanut työtapaasi?

0 = Ei lainkaan 1 = Vähän 2 = Kohtalaisesti 3 = Paljon 4 = Erittäin paljon

11. Miten koulutus on muuttanut työtapaasi?

12. Millaiseksi arvioit taitosi huolen puheeksiottamiseen ennen koulutusta?

1 = Huono 2 = Tyydyttävä 3 = Hyvä 4 = Erinomainen

13. Millaiseksi arvioit taitosi huolen puheeksiottamiseen koulutuksen jälkeen?

1 = Huono 2 = Tyydyttävä 3 = Hyvä 4 = Erinomainen

14. Oletko osallistunut muihin kuin Hyvinkään päivähoiton järjestämiin Huolen puheeksiotto -koulutuksiin? Kyllä En

15. Koetko vielä tarvitsevasi lisäkoulutusta aiheesta?

0 = En lainkaan 1 = Vähän 2 = Kohtalaisesti 3 = Paljon 4 = Erittäin paljon

16. Mikäli koet tarvitsevasi, niin millaista?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Teemahaastattelurunko Huoli puheeksi Hyvinkäällä

1. Kauanko olet työskennellyt päiväkodissa kasvattajana?
2. Milloin olet käynyt Hupu-koulutuksen?
3. Oletko osallistunut muihin Hupu-koulutuksiin kuin Hyvinkään kaupungin järjestämiin?
4. Onko koulutus vaikuttanut herkkyyteesi havaita lapsen tuen tarvetta? Miten se on vaikuttanut?
5. Kun huoli herää, kenen kanssa ja miten otat sen ensimmäisenä puheeksi? Miten asia on edennyt sen jälkeen?
6. Onko Hupu-koulutus muuttanut tapaasi toimia tilanteissa, joissa havaitset huolen? Miten?
7. Miten ja millaisissa tilanteissa olet ottanut huolta puheeksi? Miten huolen puheeksiottaminen on vaikuttanut subjektiiviseen huoleesi?
8. Millaiset asiat on mielestäsi helppo ottaa puheeksi? Mitkä asiat tuntuvat vaikeilta?
9. Miltä sinusta on tuntunut ottaa huolta puheeksi vanhempien kanssa? Miltä sinusta on tuntunut sen jälkeen?
10. Onko Hupu-koulutus vaikuttanut työtapaasi? Miten se näkyy arjen työssäsi?

-Kiitos-